SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 34
GODINA II

Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098

BEOGRAD, UTORAK, 23. AVGUST 1949

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM

PRIMERAK 3 DINARA

Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković" Beograd - feb 349 -

POZDRAV JUGOSLAVIJI

Žan KASU

Naše moderno vreme, uprkos usavršenosti i brzini svojih saobraćajnih i obaveštajnih sredstava, sve se manje poznaje. Ono se povlači u posebne odaje i svaka od tih odaja se zaključava dvostruko okrenutim ključem. Štampa i radio nisu instrumenti saznanja koji treba da šire vesti, već ratna oružja koja šire propagandu. I zato, kao i nekada, osobitu vrednost ima svedočanstvo putnika, kao i nekad, putnik je onaj retki čovek koji lično sudi o stvarima, koji pita i koga pitaju. Istinitiji, uticajniji i moćniji negoli transatlantski kablovi, on nosi autentične glasove i oličava onu istinsku vezu koja se može među ljudima uspostaviti, usmenu vezu; on izmenjuje reč sa drugima, i dopunjuje je pogledom i stiskom ruke.

Ugodno mi je, pošto sam se odazvao širokogrudom pozivu jugoslovenskih pisaca, što sam putnik takve vrste i što mogu takav da budem kao slobodan čovek koga ne pogađa nikakva predrasuda i koji jedino želi da vidi i da čuje. Čini mi se da se ta nezavisnost savesti i ta čednost srca duguju narodu koji je tako čudesno stradao i borio se za stvar koja je i naša stvar, koja je i univerzalna stvar. A to se utoliko više duguje ovome narodu, i baš ovome narodu, jer je i i on sam po prirodi otvoren i jednostavan. Ja sam izvanredno iznenađen, za ovo nekoliko dana što boravim ovde, ljupkošću odnosa, zdravom i čistom blagošću osećanja, spontanošću sa kojom se ona izražavaju. Jugoslovenski narod je prirodno morao biti revolucionarni narod, jer je prva vrednost i suštastveni karakter revolucije da bude istinita. Naša Francuska Revolucija je istakla vrlinu na dnevni red i htela je da bude puna vrlina. A ona je bila kći Žan-Žaka, čoveka prirode.

Ja osećam prirodu i prirodno, vrlinu i istinu u tako raznovrsnim mestima ove zemlje, u njenom izražaju, u njenoj poeziji. U toj herojskoj i seljačkoj poeziji koja probija u svemu, u nebu, u pregledu, u nošnji, u plesovima i u ustaničkim i ratnim pesmama, u kojima se zapaža, udružena sa mnogo snage, i jedna tako sveža i sočna nežnost.

I mora se osetiti duboko uzbuđenje kada se čovek nađe u sredini naroda koji doživljuje svoje epsko doba. Uz stare nacije, ili prema njima, on živi danas svoju prvobitnu epopeju, svoju mladost: i čitavo gradilište budućnosti je pred njim. Prva pevanja svoje epopeje on je proživeo u krvavim, užasnim planinskim borbama; a doživljuje sada i dalja poglavlja uz potresnu pesmu mladih brigada dobrovoljnih radnika. Ali u svakoj epopeji ima i jedan težak trenutak, kada se bogovi i vetrovi usprotive; to je trenutak iskušenja, onaj koji jugoslovenski narod baš sada proživljuje, i to je poglavlje na kome se sada nalazimo. Nije moje da ulazim u političku debatu, za koju nemam sve podatke. Ograničiću se da samo ovo kažem našim domaćinima i prijateljima, jugoslovenskim književnicima, onima čiji je nalog da izraze iskustva koja postiže jugoslovenski narod: doista, veliko je stradanje stradati od tiranije i ugnjetavanja, i velika je borba boriti se za slobodu; ali ima nešto što je još i veće, a to je stradati za pravdu i boriti se za istinu.

I mi Francuzi prepatili smo užasne bolove poraza i okupacije. Ali je za nas bilo i nešto još svirepije od svih nemačkih svireposti: bila je to laž. Laž Višija, čudovišna i licemerna zbrka sa Petenom, svest koju smo imali u sebi da je lik naše otadžbine izobličen, unakažen, uprljan pred očima sveta, i da svet ne zna ništa, da ništa ne može da zna od onoga što mi jesmo, što mislimo i što radimo. To je bio veliki bol. I to jeste veliki bol: biti neshvaćen, ne biti saznan.

Govorim o ovome po iskustvu, kao rezistent, tj. kao potajni i neznani borac, ali i kao pisac, tj. kao čovek kome je funkcija da kaže ono što je pravedno i istinito i da izražava duboke stvarnosti. To znači da ja razumem osećanja naših drugova, jugoslovenskih pisaca, koji vide u ovome trenutku da se ignoriše ono što oni svom snagom svoje misli smatraju pravednim i istinitim. I oni osećaju da se duduboka stvarnost istorije njihovog naroda u ovome trenutku ne razume. A ta duboka stvarnost međutim, nosi u sebi potrebu da se razvije do svoje potpunosti i do svoga savršenog izvršenja. I ona je na tome putu. Nju pokreće jedna nužna snaga. Čini se da svaki slobodan čovek, pravičnoga i poštenoga duha ne može a da se sa poštovanjem ne pokloni pred ovom uzbudljivom voljom čitavog jednog naroda.

Varijacija o jednoj nesuvremenoj temi

Miroslav KRLEŽA

Od prvoga dana kako su se našli na Dunavu i na Jadranu, naši ubogi »našijenci« doživljavahu same đavolske stvari još prije tisuću godina, pa od njihovih raznovrsnih i mnogobrojnih briga, one koje su brinuli sa madžarskim kraljevima i biskupima, zacijelo da nijesu bile ponajmanje.

Drske bulumente gramzljivaca ugarskijeh u hermelinu i pod kardinalskim klobucima, potkradale su nam stoljećima zvona i biskupije, burgove i pokrajine sve do Zadra i do pokrova majke božje trsatske. Carski i kraljevski arpadovski grofovi digli su nam na koncu i Rijeku na smiješnu prevaru, oteli nam (na pravdi boga) gorku žlicu senjskoga mora, pokrali nam barjake i željeznice, zaplijenili nam sol, lađe, šume i jezik, a ovi dijalektički potomci (u leopardovom krznu zaogrnute) arpadovštine, smatraju očito, da je utaja od dvije milijarde akontacije na račun trgovačkog ugovora osnovana na hiljadugodišnjoj tradiciji takozvanog stečenog historijskog prava otimačine.

Bivalo je dakle tako do dana današnjega, da su se ugarska gospoda bavila našim stvarima u korist svoju od Golupca do Smedereva i Mačve, od Jajca sve do Zagreba, već prije Turaka, a nitko se od naših šaljiv nije našao pak da položi lovoriku pred postolje onog brončanog spomenika, koji usred madžarske metropole pred marksističkim pokoljenjima prkosno svjedoči i danas neprolaznu slavu honvedskih heroja, koji su spalili Šabac godine 1914. ad maiorem F. J. I. gloriam. Lijepo je to i slatko, zaista — dulce et decorum — bilo, osloboditi, poklati i razoriti madžarski Šabac, poslije pet stotina godina na temelju ugarskog historijskog prava iz trinaestog stoljeća. Obistinila se stara mudrost, a i danas se obistinjava pred našim očima, da ništa na svijetu ne pada s neba (pa u rebra), pak nas prema tome ni ova madžarska radio-grmljavina nije iznenadila ni za trenutak. Palo je poprilično mrskih psosti na račun našega naroda sa strane onih koji su nas palili i robili stoljećima, pa kada bismo imali volje i vremena da iz starostavnih knjižurina ispišemo sve pogrde što su o nama naškrabane po bečkim, rimskim, mletačkim i budimskim kancelarijama, iznijela bi ta bibliografija laži i kleveta čitave folijante. Sva ta zbrka političkih i moralnih injuria dala bi se svesti na jedan jedini koeficient: da našu jeretičku, glagoljašku, pravoslavnu, šizmatičku, bogumilsku, južnoslovjensku kugu valja zgaziti, spaliti i iskorijeniti. Prekjučer u interesu Svete crkve i morala i feudalne kraljevske baronske časti, juče u ime građanskoga reda i prosperiteta, a danas u ime dijalektike. U tom mračnom sredovječnom krugu inkvizitora, papa, duždeva, kardinala i kraljeva, madžarskim baronima u ovoj protuslavenskoj serenati pripada nesumnjiva čast ciganskoga primaša. Madžarska džentrija, koja čovjekoljubivo Čehe i Slovake na primjer uopće nije smatrala ljudima, zvala je naš narod stoljećima ne narodom svinjara, već razlikujmo dobro, narodom svinja.

Mudrim ovim i učenim marksističkim budimpeštanskim glavama (za koje je zaista šteta što ih ne nose četiri papka), valjalo bi očitati historijsku bukvicu pak da im se objasni kako su nas danas opasali svojim jezičinama po svima principima madžarske historijske džentri-retorike, koja nam nikada nije priuštila ni vedrine ni oblaka, ni kruha ni mira ni spokoja i koja nam od svetoga Stjepana propovijeda podjednako dosadno i podjednako ustrajno, da smo za vješala rođeni.

Ovu gospodu valjalo bi prosvijetliti, da smo se mi toliko nazobali žeravice verbecijanskoga Tripartita, te danas, kada probijamo tunele kroz naš srednji vijek, nemamo baš nikakva razloga da dopustimo, da nam najčišći ugarski poklonici kraljevskoga srednjevjekovja sole pamet u ime imperijalističke dijalektike. Madžarski kardinali i kraljevi rušili su nam domove stoljećima i naš krov bio je u plamenu od tih političkih palikuća sve do juče, dok su nas ugarski biskupi kleli i proklinjali na malo i na veliko, od Vesprima do Ostrogona i od Kaniže do Zagreba i Pečuja: ne bi li nam se kuća srušila i ne bi li se naša svijeća ugasila i ne bismo li otegli pete na veliku radost madžarskoga boga Marsa i divne protuslavenske boginje Bellone, tako drage madžarskim baroknim pjesnicima kao i današnjim jakobinskim ideolozima. Peštanski lavež, što ga raznosi radiovjetar po današnjoj evropskoj pustinji duha na sve četiri strane, samo je žalostan refrain jedne stare pjesme, koju slušamo od onih davnih dana kako smo nabasali na vučje jame arpadovskih, anžuvinskih, košutovskih, tisa-kalmanskih i tisaištvanskih takozvanih pozitivnih zakona. Petnaest dugih stoljeća naš je život na ovim hridinama i besputnim urvinama krša i litica, krvava drama. Uz mračnu huku mora, kada plače talasa jauk pod udarom mahnite vjetrine, mnogo je naše uho zloslutno prisluškivalo sudbonosnome šumu i pljusku uzbibane i mračne vodurine, pak ako je u okviru našeg mnogostoljetnog, mediteranskog pomorskog iskustva bilo ikada motiva koji su kao simboli imperijalnog nasilja zaista izazovno vrijeđali svakog našeg čovjeka, to su bile naše lađe, krštene patetičnim imenima madžarskih kraljeva, ministara i krvnika. Kranjčevićeva pjesma o »Iseljeniku« samo je jedna od lirskih historijskih evokacija tog tragičnog motiva naše emigracije, kada je u eri građanskoga prosperiteta više od pola milijuna našega svijeta bježalo preko oceana, pred perverznom politikom osiromašenja i pomadžarenja čitave naše zemlje između Dunava i Velebita. Koliko li je samo naše krvi proteklo zbog madžarskih škola, željeznica, jezika i kasarne, i ono što su nam gospoda grofovi govorili, da zaudaramo gubom i ušima, frenjakom i smradom primitivnih urođenika, time nam danas neke nazovi—materijalističke svrake opet oči kljuju i jedino što nam svakodnevno, dobronamjerno i prijateljski toplo grakću to je njina pobožna milenijska želja, da nas odnese đavo što prije ili ako ne to, a ono da nam usahne barem lijeva ruka!

Polagano gospodo levente! Poslije krvavog triumfa hortijevskog »nemnemšohaizma« godine 1941, kada su čete njegove visosti Admirala Madžarske i Regenta Svete Krune opet poklale nekoliko desetaka hiljada naših ljudi po Prekomurju i Međimurju, na Dravi, u Baranji, u Bačkoj, po Banatu i Vojvodini, došlo je kod peštanske lijeve gospode do jugoslavenofilske disimulacije, koja nije potrajala dugo, ali koja nije bila manje žalosna od onog krvavog čardaša za posljednjeg rata (1941—1945). Bilo je u našoj historijskoj madžaronskoj prošlosti i takvih koza, koje su vjerovale, da su im slane madžarske ruke doista dobročiniteljice, zaboravivši u svojoj presvijetloj septemvirskoj meketavoj duši, da se i ta madžarska kraljevska kozja sol iz vlastitih naših solila grabila, ali trajno u iskrenost ovoga, u poratnoj konjunkturi rođenoga madžarskog prijateljstva nije kod nas vjerovao gotovo nitko. Oblizivali su nas, brate, kako kučke palačinku, i gradili se našim poklonicima do tog stepena te su im pjesnici pjevali himne ne samo našim konjanicima nego i konjima. Da magla ove lirske slatkorječivosti neće prevaliti naše hrastove to smo znali svi, ali da će se ovo licemjerno i himbeno milelalekanje izobličiti u takav rusvaj laži i bezobrazluka, to su mogli da predvide samo oni naši zvjezdoznanci, koji su od početka bili skloni da vjeruju, kako je priličan percenat takozvane lijeve madžarske inteligencije više rotermirski to jest kontrarevolucionarno – revizionistički raspoložen nego marksistički. Žabe nije teško natjerati u vodu, a ovo što peštanski lijevi ideolozi danas trabunjaju nije nego skok u onu istu žabokrečinu duha, koju je Andrija Ady opjevao kao hunsku sramotu. Ova nakaradna, provincijalna horti-kultura rodila je jedinstvenu nauku na svijetu: »hungarologiju«, a mi sa iskrenom žalošću konstatujemo, da je taj »hungarološki« sistem specifične arpadovske megalomanije podredio danas sebi upravo one elemente, koji bi po dijalektičkoj logici stvari trebalo da pretstavljaju negaciju svih ovih klasičnih »hungaroloških« negacija pameti i istine.

Ovo što nama danas govori Maćaš Rakoši to nam je jučer govorio Admiral Regent Mikloš Horti, a to što nam je juče govorio Admiral Mikloš Horti to je propovijedao njegov ideolog Đula Sekfi, a to što je juče propovijedao Hortijev ideolog Đula Sekfi to Đula Sekfi kao čuveni »hungarolog« propovijeda i danas, jer njegova Ekcelencija Gospodin Ministar Đula Sekfi nije bio samo segedinski apologet i ideolog grofova Ištvana Tise i Telekog nego i poslanik Maćaša Rakošija u Moskvi, propovijedajući dosljedno već više od trideset godina jednu te istu tezu, da je madžarska komuna 1919. godine bila pobuna rulje, da je boljševizam kriminal i da je kraljevski ugarski legitimitet jedina pozitivna politička formula između Karpata i Jadrana. »Hungarološki« historiograf Đula Sekfi ujahao je na svom bijelom segedinskom konju u crvenu, kriminalnu boljševičku Peštu kao pobjednik rojalističkog legitimiteta. Historiograf Đula Sekfi je kao poklonik političkoga genija grofa Ištvana Tise zgazio krvavu i kriminalnu belakunovsku aždaju komunizma 1919. i on koji je o toj problematici napisao nekoliko hiljada agresivnih kontrarevolucionarnih stranica doživio je danas još i tu golemu zadovoljštinu, da može mirne savjesti konstatovati, kako je madžarska marksistička mačka zahrkala na legitimističkoj furuni i kako tamo tiho prede staru pjesmu o neohungarološkoj idili. I Đula i Maćaš danas se griju na sjajnoj vatri svojih ostvarenih ideala.

Đula Sekfi je vizionar. Njegov moćan (da ne kažemo ingeniozan) duh kreće se starom historijskom »ugarskom cestom« poznatom u »hungarološkoj« historiografiji pod slavnim pojmom »Strada hungarorum«. Ta veličanstvena strateška madžarska cesta, ta misao vodilja pokretala je sve ugarske političke genije od Kolomana i Korvina do Ištvana Tise i Maćaša Rakošija. Od Karpata na Jadran, preko Zagreba, Petrove gore i Kapele na Unu, pa preko Knina na glagoljaški Zadar i Nin ili preko Novog Sada i Fruške Gore i Đakova na Doboj, na bogumilski manihejski Travnik, na Jajce ili preko šizmatičnog Beograda i Smedereva na pravoslavnu Moravu, u Mačvu. Na Jug, na madžarski jug, u jednu riječ, na vizantijsku dalmatinsku temu, na zemlju nastanjenu barbarskim, bezbožnim, poganskim, plemenima jedne necivilizovane gerilske mase, poznate pod skupnim ropskim imenom Sclavorum Meridionalium, na Panoniju posavsku, zemlju madžarsku još iz pradavnine, na Ilirik, koji sa karpatskom kotlinom pretstavlja jednu organsku, harmoničnu, feudalnu, sekfijevsku cjelinu, osvojenu pod zvijezdama jedinopravednim pravom: pravom madžarskoga mača.

— Po čemu se naš Maćaš razlikuje od ovog genijalnog Đule?

— Ni po čemu.

— To je očita arpadomanija u oba slučaja.

Đula je ideolog južnoslovjenske političke i moralne smrti, a travers des siècles. Ako je riječ o karolinškim biskupima Istočne Marke u desetom stoljeću, Đula na čelu sekfijevaca »hungarologa« zastupa tezu, da su madžarski biskupi s pravom zgazili slavenske mase oko Blatnog jezera, jer je tako jedan viši, feudalni oblik sredio i civilizovao patrijarhalnu anarhoidnu, barbarsku masu, nesposobnu da se organizuje sama. Đula Sekfi je prema tome advokat madžarskih kraljeva i biskupa, koji nisu uspjeli da dovedu do triumfa svoju historijsku misiju južno od Drave, što ne znači da je neće ostvariti u nepoznatoj budućnosti. Maćaš Rakoši u svome plaidoyeru »contra haereticos patarenos 1948-49«, ne radi drugo nego citira Sekfija, apologeta onih inkvizitora i kardinala, koji su protivu južnoslovjenskih jeretika ratovali na našem terenu u četrnaestom i petnaestom stoljeću za račun rimske kurije. Kao što su nas svi sekfijevci ovog »hungarološkog« svijeta u prošlosti denuncirali Paaderbornu Aachenu, Mlecima, Lateranu i Beču, papama, duždevima, carevima i kraljevima, tako nas danas Maćaš Rakoši denuncira Moskvi, upravo tako kao što je to činio pred raznim carskim i kraljevskim, austrijskim, madžarskim, engleskim i francuskim špijunskim agencijama i policijama njegov zloglasni imenjak Eugen Rakoši, kome spomenik i danas stoji usred Pešte ukrašen relijefnom tablom lorda Rotermira, tog slavnog madžarskog advokata, koji je trianonski mir sa samoodređenjem slavenskih naroda na Dunavu, smatrao najvećom sramotom suvremene evropske civilizacije.

Teško pametnome u toj zavrzlami logike i morala, u kojoj nikada nijesmo umjeli da budemo toliko lojalni, te bi arpadovski denuncijanti mogli biti nama zadovoljni u bilo kojoj varijanti ove političke komedije. Te si politički sumnjiv u turskom Carigradu po obavijestima iz Budima, jer gineš za krst časni i slobodu zlatnu na predziđu zapadnog kršćanstva, te te opet iz Budima tužakaju Ferdinandu u Beču da namiguješ sa Zlatnom Portom. Lordu Rotermiru i čitavome Inteligence Service-u denunciraju te opet iz Budima kao boljševičkog agenta, koji sprečava trianonsku reintegraciju kraljevine Ugarske, a Moskvi danas dokazuju da si od lorda Churchilla naoružan samo zato da spriječiš prodor solidnih, građanskih, konzervativnih, kraljevskih ugarskih rodoljuba na madžarsko more i na madžarske željeznice od Rijeke do Košica i do Požuna. Po budimskim obavijestima bio si Meternichov agent godine 1848. jer nisi dao da te pomadžare Meternichovi agenti, isto tako kao što su te kod Aule u Insbruku denuncirali da si Sveslaven, da šuruješ s Rusima i da si detronizovao Habsburge u vrijeme kada je Košutov madžarski parlamenat izglasao rat protivu italijanske revolucije. U papinskom Rimu, po toj ugarskoj historijskoj logici madžarskih biskupa, ti si šizmatik pravoslavac, u grčkome Carigradu bezbožni bogumil, u Mlecima opasan papista, u Vatikanu grčki vaseljenski agent, u Aachenu barbarski poganin, u Beču, pred Habsburškom dinastijom veleizdajnik, u Požunu na baroknim marijaterezijanskim saborima dvorski agent i pretorijanac, koji ugrožava madžarski demokratski ustav, u madžarskoj građanskoj štampi beogradski plaćenik, u jednu riječ: kroz stoljeća, juče, danas i prekosutra ti si, brate, nešto što se zove Kartaga, koju valja ovako ili onako, svejedno kako, sa zemljom sravniti, grob ti pregaziti i preko tebe mrtva krenuti slavnom »ugarskom cestom« spram ostvarenja vjekovnoga ideala. Sa grofom Telekijem u bečki Belvedere sa Admiralom Hortijem u Novi Sad, sa Marijom Terezijom, Franjom Josipom ili Musolinijem na Rijeku, sa germanskim carskim ili fašističkim prodorom na istok, sa Gotfridom Bouillonom ili von Mackenzenom na Beograd, na Solun, na Balkan, sa Hitlerom na Don, na Volgu, na Staljingrad, sa Maćašem Rakošijem na krstašku protivutitovsku vojnu do pobjede. Nije sve to neduhoviti mačji kašalj već krvava vodenica, koja je samljela na milijune naših lobanja. Od kosmogonije mletačkih lavova i ostrogonskih kardinala pa sve do štampe lorda Rotermira, koja je bila staračka imbecilna kao carska »Rajhspost«, kao pero blagopokojnog Leopolda Mandela ili Friedjunga, kao »Pesti Hirlap« ili »Magyar Hirlap« do godine 1918, kao Rakošijeve larmoyantne lamentacije nad madžarskom tragedijom 1914—1918 i last not least kao sumrak dijalektike u svemu što nam Pešta našega dragoga Maćaša danas govori i piše u ime logike ili pameti.

★

U čemu je stvar? Ako praktična primjena dijalektike u međunarodnim odnosima na Dunavu uopće ima bilo kakvog političkog smisla (a mi smo uvjereni da ima, jer smo marksiste), onda se ta politika ne može i ne smije voditi pod osnovnom imperijalističkom pretpostavkom: tko će koga zajahati. To je staromodna, austroungareška politika cilindraša Šandora Vekerlea, to je provincijalni makijavelizam građanske, nazoviliberalne peštanske štampe za Prvog svjetskog rata, to je katastrofalna politika, koja je pokopala pojam i sjaj svete krune Stjepanove vo vjeki. Ako Maćaš Rakoši danas premudro misli, da bi on mogao da postane vekerleovski politički, neomarksistički fijaker, onda se, vjerujemo, kruto vara. Dunavski narodi u svojoj žalosnoj historiji nijesu radili drugo nego ljubili skute i rukave jačima, a jedina skrivena misao podunavske aristokracije bila je, kako bi bilo politički idealno ukrasti svome susjedu srebrni sat iz džepa u pogodnom momentu. To je ciganska, grofovska metoda sticanja momentanih političkih prednosti ad hoc! Ima doduše i takvih momenata u historiji kada jedan genijalan državnik može da ukrade i sto [illegible]deset milijuna dolara svome su[illegible]u, to je istina, ali da se od takvih [illegible]ćaka Rakošijev bubreg neće [illegible]viti, to je sigurno. Historijsko [illegible] rijalistički mogu se objašnjavati razna pitanja i problemi, ali ako [illegible] svijesno propovijeda neznanje [illegible] boji moralno-intelektualne [illegible]

(Nastavak na drugoj st[rani])

U STRAHU SU VELIKE OČI

Risto TOŠOVIĆ

Sprečavanje našoj omladini da učestvuje na svjetskom Festivalu omladine i studenata u Budimpešti i hapšenje pretstavnika Narodne omladine Jugoslavije u Pripremnom komitetu Festivala, samo je jedan isječak iz niza neprijateljskih ispada informbiroovaca prema našoj zemlji, koji se ubiše dokazujući, ono što se ne može dokazati, da je crno bijelo, a bijelo crno. Ali, mađarski informbiroovci su ovoga puta otišli mnogo dalje. U svojoj informbiroovskoj zaslijepljenosti i mržnji prema našoj zemlji, oni neodgovorno žele — očito ne bez znanja i sugestija svojih naredbodavaca sa istoka — da i ovu veliku međunarodnu omladinsku kulturnu manifestaciju, koja se održava pod parolom: »Mladi, ujedinite se za odbranu mira, za nacionalnu nezavisnost naroda, za demokratiju, za bolju budućnost«, zloupotrebe u kampanji protiv naše zemlje.

Naprednoj omladini svijeta je poznato da se omladina Jugoslavije, pod rukovodstvom naše Partije i druga Tita, jedina u porobljenoj Evropi borila protiv fašističkih agresora i da je u toj borbi dala ogromne žrtve ne samo za svoju sopstvenu slobodu, već i za slobodu i budućnost sve slobodoljubive omladine svijeta, za jedinstvo mlade generacije. Ona zna da je omladina Jugoslavije odmah poslije oslobođenja prišla obnovi ratom opustošene zemlje i izgradnji socijalizma sa takvim radnim poletom kakvog nigdje nije bilo, da je ona, uporedo sa naporima u izgradnji svoje zemlje, ulagala sve moguće napore da ojača međunarodni omladinski pokret i borbu omladine drugih zemalja, prije svega borbu omladine kolonijalnih zemalja. Ona zna da je Narodna omladina Jugoslavije bila najjači oslonac Svjetske federacije demokratske omladine sve od njenog osnivanja i da se uvijek najaktivnije zalagala za ostvarenje njenih zadataka i ciljeva. Ona, napokon, zna, da omladina Titove Jugoslavije izgrađuje svoju socijalističku otadžbinu i da i dalje stoji u prvim redovima borbe progresivne omladine za odbranu mira i demokratije, bez obzira šta žele i govore informbiroovski mudraci. I kada »Sabad Nep«, organ Mađarske partije trudbenika, pred petnaest hiljada učesnika Festivala, poslije odbijanja viza našoj delegaciji i hapšenja našeg jedinog pretstavnika na Festivalu, cinički i bestidno uzvikuje: »Šta ima da traže na ovom Festivalu zvanični pretstavnici Jugoslavije«, onda je to »hrabro« busanje u prsa izgovoreno u strahu pred istinom koja zrači iz svakog našeg čovjeka u susretu sa ljudima u inostranstvu.

A, eto, baš u tom grmu leži zec.

Ne kleveću informbiroovci našu herojsku omladinu, ne blate lažima njeno svijetlo lice, ne pokušavaju oni da je izoluju od ostale omladine svijeta radi toga — kako to oni cinički govore — što je naša omladina »nacionalistička« ili što je naša festivalska delegacija sastavljena od »ustaša, špijuna, imperijalističkih agenata« itd. kako bestidno kleveće našu delegaciju »Sabad Nep«, već naprotiv baš radi tog što je ona najaktivniji borac u frontu mladih svijeta, što je njen ugled kao takve među omladinom svijeta zaista velik da su se neki iz tabora Informbiroa bojali da im slava pored nas ne potamni.

Čime se može objasniti gangsterski podvig rakošijevskih informbiroovaca, koji je uobičajen još samo po američkim krijumčarskim podzemljima, prema pretstavniku Narodne omladine Jugoslavije u Pripremnom komitetu Festivala, ako ne strahom da bar i jedan zračak istine o Jugoslaviji ne dopre do omladine koja se sakupila na Festivalu. Pa šta su na kraju krajeva drugo mogli i učiniti rakošijevski mudraci, kada već drugog načina nemaju, da spriječe bratimljenje naše omladine sa ostalom omladinom svijeta, jer se protiv istine ne može boriti časnim, već samo prljavim sredstvima. Ali, prijateljstvo i veze naše omladine sa inostranom omladinom ne mogu uništiti nikakve informbiroovske laži i prijetnje, nikakvi informbiroovsko-gangsterski metodi »ubjeđivanja«.

Mi smo imali prilike da vidimo bezbroj dirljivih susreta naše omladine sa inostranim omladincima koji su boravili u našoj zemlji na velikim radnim akcijama naše omladine. Omladinskoj pruzi Brčko—Banovići i Šamac—Sarajevo. Nama i danas svakodnevno stižu pisma iz najudaljenijih krajeva svijeta u kojima ti omladinci izražavaju svoje ogorčenje zbog neprijateljske kampanje protiv naše socijalističke zemlje u kojoj su oni boravili, vidjeli svojim očima kako naši radni ljudi grade socijalizam, a i sami učestvovali u toj velikoj bici za budućnost naše zemlje. Ove godine su na Autoput, to najveće radno poprište treće godine naše Petoljetke, stigli ponovo mnogi mladi ljudi iz raznih zemalja svijeta da svojim učešćem u socijalističkoj izgradnji naše zemlje, po primjeru onih deset hiljada inostranih omladinaca koji su učestvovali na gradnji omladinskih pruga, izraze svoju ljubav prema našoj socijalističkoj zemlji, a preko nje i svoju vjeru u pobjedu istine nad informbiroovskom tamom, za pobjedu pravilnih odnosa između socijalističkih zemalja koju je povela naša Partija i drug Tito. Dva dana poslije otvaranja Festivala, kada su mađarske vlasti uskratile vizu našoj delegaciji, mi smo bili svjedoci dirljivog susreta naše delegacije sa omladinskom brigadom iz Francuske, koja se, poslije mjesečnog rada na Autoputu, vraća ponovo u svoju domovinu.

Mala kalemegdanska terasa, poluosvjetljena i prohladna, brujala je od žagora i nama dobro poznate brigadirske buke. Opkoljeni sa svih strana mladim Francuzima, obučenim u naša radna odijela, mi smo osjećali koliko je veliki taj trenutak i to naše prijateljstvo, koga ti mladi ljudi u tom času manifestuju u našoj zemlji u koju su došli u dane kada je ona okružena gustom maglom laži i kleveta. To je bio zaista dirljiv i veliki trenutak, suze su navirale na oči od uzbuđenja, srce je tražilo najtoplije riječi, ali su se u tom trenutku svi naši osjećaji slivali u jednu misao: »Ne, nismo sami. Sa nama su svi pošteni istinoljubi i pravdoljubivi ljudi u svijetu«.

Pretstavnik Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije predao je komandantu brigade poklon, malu skulpturu koja pretstavlja dvojicu omladinaca-minera sa kompresorima, kao simbol naše socijalističke izgradnje. Kada su se njih dvojica iskreno, toplo i bratski rukovali i poljubili, terasom je odjeknuo gromki graditeljski pozdrav sa Autoputa: »Autoput—jedinstvo, Autoput—bratstvo«, koga su u horu uzvikivali mladi Francuzi, ali na našem jeziku. I dugo su poslije toga nad starim kalemegdanskim tvrđavama odjekivale te riječi u kojima je sadržan sav smisao tog prijateljstva, tog bratstva koje se kovalo kroz zajednički rad na izgradnji socijalizma. A mi smo tada bili čvrsto ubjeđeni da će ti mladi, krepki i smjeli Francuzi, koje je opeklo naše sunce na radilištima naše Petoljetke, koji su i sami svojim znojem natopili temelje velikog Titovog djela, održati svoju riječ i pronijeti istinu o našoj socijalističkoj zemlji širom Francuske, i još mnogo dalje.

A, eto, toga su se najviše i plašili mađarski i drugi informbiroovci, kada su se odlučili da spriječe učešće našoj omladini na Festivalu u Budimpešti.

VARIJACIJA O JEDNOJ NESUVREMENOJ TEMI

(Nastavak sa prve strane)

onda je na sekfijevskom putu »stradae hungarorum«, dakle na krivom putu.

Što znači danas govoriti o ulozi slavenskih podunavskih naroda iz madžarske socijalističke perspektive i pobijati ulogu Slavenstva na Dunavu, kao da je Slavenstvo na Dunavu izmislio Palacki u interesu Austrije, i što znači dičiti se danas pred Slavenima, da su Madžari bili i ostali jedina zapreka podunavskoj germanizaciji? Kao, biva, da nije nas, vas Slovaka uopće ne bi ni bilo i tako dalje i tako dalje. Što znači danas, u ime internacionalizma govoriti o našem narodu tonom i načinom kao što su Mlečani govorili o Morlacima prije dvjesta godina, kada se svijet promatrao na takav način iz madžarske milenijske perspektive, kada je svaki pojedini homo (qualunque) hungaricus izgledao samome sebi monumentalan kao brončani Arpad. Dijalektički, kako nažalost vidimo, ova arpadomanija traje i dalje na sekfijevoj liniji odabranog plemstva, koje se danas zove una eademque nobilitas marxistica. Ovi ostrogonski i budimski kardinali govore o nama sa prizvukom višega prezira kao što se govori o divljoj hajdučkoj gveriliji, koja se stoljećima kolje i uništava u svojim krvnim osvetama, bez ikakvog i najneznatnijeg međunarodnog značenja. Ovo, što se kod nas dogodilo, ova južnoslovjenska socijalistička revolucija, to je po madžarskim socijalistima uzajamno klanje divljih gorštačkih plemena, koja su od najranijeg srednjeg vijeka zapreka svake zapadnoevropske jezuitske i carske, a danas sovjetske civilizacije. Ima u takvom načinu mišljenja neobično mnogo preživjelosti, mnogo anahronističkog smeća i staromodne paučine, koja se u nauci zove survivalsom, sopravivenzom, a od toga se osloboditi, taj aristokratski, džentri-način mišlienja i intelektualnog bobbyzma prevladati, dearpadizovati se, deroajalizovati se, desakralizovati svoje sentištvanske pojmove, u jednu riječ desekfizirati se, to ne vidimo da su uspjeli da savladaju naši dobri prijatelji i istomišljenici u Marksu.

U pitanju koordinacije međunarodnih odnosa na Dunavu, još u eri političkih bitaka u okviru austrijske monarhije, mi smo sa Andrijom Adyjem vjerovali, da je Madžarima i nama mjesto na istoj strani barikade. U revolucionarnoj fazi austrijskoga rasula sve su naše simpatije bile na strani madžarske ljevice. Za komune, naša je Partija dizala bune, organizovala masovne štrajkove, zauzimala čitave gradove i kotare, i tako iz solidarnosti spriječila mobilizaciju kraljevske vojske na madžarskoj granici. Južnoslovjenske čete nijesu učestvovale u likvidaciji madžarske komune. U samom slomu i u trenutku političke tragedije mi smo bili branitelji komune, uvjereni da branimo pravednu stvar pred sudovima i pod vješalima Admirala Hortija i historika Sekfija, a madžarski bjegunci i emigranti u eri krvavoga terora nailazili su kod nas na prijateljski i drugarski prijem i sigurno utočište. Pomagali smo madžarsku emigraciju u našoj zemlji godinama i godinama se borili isto tako nekompromisno protivu Hortijevih političkih laži. Nijesmo mislili, da je ona motika, koja je pokopala Austriju, razdvojila naše narode. U vezu solidarnosti i u interesne povezanosti naših naroda vjerovali smo dosljedno sve do Drugog svjetskog rata pa i poslije najgorih hortijevskih zuluma u samom ratu, mi nijesmo izgubil, te vjere ni za trenutak. Poslije rata (1941—45) nijesmo tražili nikakve teritorijalne rekompenzacije (premda je zato bilo etničkih razloga) i radujući se madžarskom političkom uskrsnuću mi smo našu ruku pružili preko Drave iskreno, bez ikakve i najsitnije sakrivene primisli. Vjekovali smo s njima u žalostima i sramotama, i bili smo sretni što se kod našega susjeda zapalila luč i što njegovi prozori opet svijetle u ovim panonskim tminama toplo i prijateljski. Gorko dosljedni i odricateljno negativni spram naših vlastitih kulturno-političkih slabosti usque ad finem, mi smo godinama tjerali kod nas propagandu za madžarske kulturne, književne i političke vrijednosti, kao pravi apologeti bratstva među narodima, preuveličavajući značenje madžarskih pjesnika i ideologa često na našu vlastitu štetu. Uvjereni, da smo djelovali dobronamjerno i pošteno godinama, mi ni danas nijesmo izgubili nade u pobjedu pameti i u pobjedu istine u madžarskoj politici, koja se u odnosu spram nas povampirila u svom najmizernijem, šovenskom i reakcionarnom izdanju.

Težak položaj kulturnih i naučnih radnika u Austriji

Težak privredni položaj u Austriji odrazio se i u delatnosti austriskih naučnih i kulturnih ustanova, tako da danas nemaju najnužnijih sredstava za naučno-istraživački rad.

Nijedan šiling u budžetu nije određen za naučno istraživanje, a mnoga naučna dela ne mogu se štampati, pošto su i izdavačka i štamparska preduzeća u finansiskoj krizi.

Savezno pozorište u Beču imalo je prošle godine 16 miliona šilinga deficita. U salama bečkih pozorišta 70% sedišta je praznih, pošto su ulaznice nepristupačne za austriske mase, koje padaju u sve veću bedu zbog neprestanog porasta cena životnih namirnica i padanja realne nadnice. Zbog takvog položaja, danas je u Austriji nezaposleno preko 2000 pozorišnih glumaca.

U još teži položaj došao je austriski film. Amerikanci su dugoročnim ugovorima s austriskim filmskim kompanijama obezbedili sebi u Austriji tržište za izvoz svojih filmova i guše austrisku filmsku industriju. Po pisanju štampe, otpada od svih filmova, koje prikazuju u Austriji, 80% na američke, sa pretežno kriminalnom sadržinom. Austriskim filmskim preduzećima dozvoljeno je izraditi godišnje samo 12 filmova. Amerikanci onemogućavaju i izvoz austriskih filmova time, da nameću Austriji takve uslove, kao što je na primer obaveza, da treba Austrija za svaki film koji izveze u zapadnu Nemačku, uvesti četiri nemačka filma; a filmska industrija u zapadnoj Nemačkoj je kao što je poznato, pod kontrolom američkog kapitala.

Nezaposlenost među naučnim i kulturnim radnicima je vrlo velika. Preko 85% muzičara, učlanjenih u sindikat ostalo je bez posla a broj mladih lekara koji traže zaposlenje popeo se na 1500. Mnogi kulturni i naučni radnici primorani su da obavljaju najrazličnije poslove samo da bi se prehranili. Mnogi od njih napuštaju državu i pokušavaju da nađu zaposlenje u tuđini.

JOŠ JEDNA PREPORUKA ZA ILIJU GOLENIŠČEVA-KUTUZOVA INFORMBIROU

M. PANIĆ-SUREP

Moraćemo početi od 1937. i to u krugu: Moskva — Vipuri (Finska) — Beograd. Da, toliki je i nešto veći rađijus prof. Ilije Goliniščeva- Kutuzova. Ta godina bila je Puškinova. Tad je Sovjetski Savez izdao dela velikog pesnika u 18 miljona primeraka. Gromki stihovi poslanice »Sibirskim zatočenicima«, »Ančara«, »Carskog sela«, »Zatočenika« potresali su svet i ulivali snagu milionima trudbenika na svim kontinentima. Sovjetski ljudi ispunjeni ponosom masovno su pisali »Izvestijama« po pitanju: Zašto im je drag Puškin? Sovjetski književnik V. Veresajev svojim člankom »Puškinovi dani«, objavljenom u »Izvestijama« 4 januara 1937. sumirao je ovu anketu, a sledećeg dana, u broju 5 januara »Izvestija« su objavila i anketnu građu. Utisak je bio veličanstven — najveći ruski pesnik postao je i najvoljeniji pesnik sovjetskih trudbenika!

Zagranična belogardejska gamad zapenušala je od besa i prešla u kontraofanzivu. Ona je pošto-poto nastojala da oduzme Puškinu revolucionarnost, slobodoumlje, opštečovečansku ljubav, i da ga prekrije vojarskom, samodržačkom bogonosnom Rusijom. U tom cilju širom Evrope su obrazovani bezbrojni »Puškinovi komiteti« i izdati su mnogi »Puškinovi zbornici« sa odgovarajućim komentarima. (Sekretar jednog takvog komiteta u Beogradu bio je i tamo njihov I. G. Kutuzov). Ali, anketa »Izvestija« i članci Veresajeva bili su ona otporna tačka koju je prvenstveno trebalo razbiti, da bi se ma šta moglo zamračiti od Puškinove svetlosti. Borbu protiv te ankete i Veresajeva poveo je časopis preosvećenog episkopa Aleksandra »Žurnal sodružestva«, koji je izlazio u Finskoj, u gradu Vipuri. Nekakav Jurij Grigorkov (možda je i on sada »sovjetski patriota«) u brojevima 3 i 4 god. 1937 otvoreno je izvrnuo i falsifikovao građu »Izvestija«, a sovjetskog čitaoca pokušao da izvrgne ruglu.

Taj Ju. Grigorkov pisao je: »Grandiozne svečanosti koje je sovjetska vlada priredila u slavu Puškina, nikoga naravno ne mogu da začude. Svima je poznato kako veliki značaj pridaju boljševici propagandi i u kakvim je razmerama uvek vode. Bilo bi stoga čudno kada oni ne bi obratili svoju blagonaklonu pažnju na najvećeg ruskog pesnika u trenutku kada njegov moćni brod izlazi na široka svetska prostranstva, kada cela vaseljana pobožno slavi njegovu uspomenu... Bilo bi čudnovato kada u tim govorima i člancima ne bi bila spomenuta »velika Staljinova konstitucija« i kad ne bi ništa bilo rečeno o »ateizmu« i »revolucionarnosti« našeg pesnika. O svemu tome, naravno, bilo je rečeno više nego dovoljno. Ali nas ne interesuju te komunističke fanfare i mi nećemo odgovarati službenim oratorima, jer pamtimo mudri savet: »Ne spori se s glupakom«. Nas interesuje stvarni odnos prema Puškinu običnog ruskog čitaoca — to su sve reči toga Ju. Grigorkova, koji da bi došao do »stvarnog odnosa« piše dalje: »Mi smo uzeli iz nje (ankete) samo one odzive sovjetskih čitaoca o Puškinu, koji su nam izgledali najinteresantniji i najoriginalniji, ostalo smo odbacili. Među tim »odbačenim« nalaze se naravno i podli revolucionarni šabloni, dubokomislena rasuđivanja o tome da su Puškinova dela »seme direktnih revolucionarnih akcija«, da je Puškin zapalio iskru mržnje prema buržoaziji, da bi se naš pesnik da je živ »borio zajedno s radnicima na barikadama i frontovima građanskog rata za proletersku revoluciju itd. U službenim novinama takvi su šabloni naravno neizbežni. Mi nismo naveli te odzive jer nas interesuje mišljenje o Puškinu ne jednomišljenika sovjetske vlasti, već onog masovnog ruskog čitaoca koji na sreću još nije otrovan komunističkom ideologijom ili je već ozdravio od te strašne bolesti«.

I, posle toga belogardejski gad prelazi na »analizu« ankete. Jasno je šta je on sve pokušao da servira tamo u Finskoj.

Vi se, svakako, već pitate: kakve sve to veze ima sa I. G. Kutuzovom i Beogradom. Još kakve! Večna veza jedinstva reakcije protiv svega naprednog i svetlog. U ovom slučaju — protivu Puškina. Da bi ovaj ogavni falsifikat Ju. Grigorkova iz daleke zemlje Finske imao svog efekta i u Jugoslaviji, sekretar »Puškinovog komiteta« u Beogradu I. Goleniščev-Kutuzov preveo ga je doslovno (lukavo izostavljajući uvod), potpisao svojim imenom i objavio u Srpskom književnom glasniku, u broju od 16. avgusta 1937 godine.

Taj podli kriminal nije mogao proći nezapažen. »Politika« od 8 februara 1938 (str. 10) raskrinkala je lopova člankom »Putem plagijata ka uspehu«. Članak je došao u času kada je I. G. K trebalo da bude izabran za docenta Beogradskog univerziteta, odakle bi, razume se mnogo bezopasnije, mogao sejati bogonosno belogardejsko đubre. Zbog toga se i danas da lako zamisliti kakva se sve dreka digla na »Politikinog« saradnika. Prvo je došla ispravka »ispravnog građanina« I. G. Kutuzova u Politici od 11 II 1938, pa novi dokaz »Politike« u broju od 13 II 1938, pa onda komentar belogardejskog lista u Rigi »Segonja« (br.22), za njim pokušaj »Žurnala sodružestva« (br. 1—2, god. 1938) da zabašuri naširoko zasnovan falsifikat i sačuva svog beogradskog saradnika. Razume se da stvar nije mogla proći bez učešća i beogradskih izdajnika. Fašistički vođ petokolonaša na Univerzitetu u Beogradu, dr Miloš Trifunac poduzeo se advokature I. G. Kutuzova i za njega angažovao sve što se dalo na Univerzitetu. Pa je čak i Okružni sud za grad Beograd bio pozvan da pomogne spasavanju plagijatora Kutuzova, ali je pred Krivičnim većem »Politikin« saradnik još jednom dokazao ono što je tvrdio, da je I. G. Kutuzov lopov, s čime se i sud složio.

Stari je to, dakle, i široko poznat kvalitet I. G. Kutuzova. Ukoliko ga današnji njegovi zaštitnici nisu imali u vidu, skrećemo im pažnju. Da se dobro upotrebiti.

Da bi radost g. Judina bila i veća, dozvolite — pošto je nov »sovjetski patriota« veoma sramežljiv — da ga pretstavimo sa još jedne strane. I. G. Kutuzov je izvanredno obrazovan, načitan čovek. Ima veoma mnogo časopisa, isečaka iz časopisa, fiša, a ume dobro da se služi i najvećom javnom bibliotekom. Pa koliko je tek akuratan i brz u radu. I pun inicijative. Tako je na primer ,opet pre rata (nikako to daleko vreme da izbrišemo) I. G. K. bio venoma zabrinut što na srpskom jeziku nema jednog jedinstvenog, sintetičnog pregleda savremene evropske književnosti, pa se rešio da takvim delom usreći i takoreći zaduži srpsku kulturu. I to sve kondezovano, u 16 pilula. Urednik jedne beogradske biblioteke još uvek zadivljen pamti, a lektor te iste biblioteke čuva kao dragocen dokumenat genijalnosti pismenu ponudu I. G. Kutuzova: da za dva meseca da knjigu od 16 eseja iz savremene evropske književnosti, a sve skupa na 160 stranica. Knjiga bi obuhvatila francuske, ruske, nemačke, italijanske, španske i engleske pisce, a poimenice: Morijaka, Prusta, Valeria, Monterlana, Vološina, Bjelog, Bloka, Vječ. Ivanova, Remizova, Zamjatika, Štefena, Rilkea, Morgenštajna, Pirandela, Unamuna, Hakslia... Šesnaest eseja na 160 stranica za dva meseca! Zar ne genijalno?

Samo, to pusto nepoverenje i obazrivost prema genijalnosti! Dugo se nešto predomišljao beogradski redaktor i nikako nije secovao na golo. A nije bio načisto ni s tim da li je već I. G. K. našao za svakog od navedenih pisaca po jednog Grigorkova, ili se pak odlučio za neki drugi metod.

I baš kad je pitanje bilo u svestranom razmatranju, I. G. Kutuzovu se desila sasvim mala, sićušna neprijatnost. Beogradska Specijalna policija otkrila ga kao italo-fašističkog špijuna i sopštila mu odluku o proterivanju iz Jugoslavije. Čudno, zar ne? Koroščeva policija nije nikome rado ustupala svoj monopol. Ta sitna neprijatnost, međutim, brzo je likvidirana. Specijalnu policiju i I. G. Kutuzova pomirio je isti gazda. Kutuzov se, doduše, pod takvim okolnostima morao odreći pisanja, — onoga javnog, po časopisima, sa »prof«. i »dr«. — ali mu je ostalo ono drugo unosnije.

Pored toga bila mu je ostala i organizacija »Car i sovjeti«. Imao je on, sa Iljom Tolstojem divno zamišljen plan: doći u Rusiju, zadržati sovjetsku vlast, samo joj postaviti na vrh — cara!

Na toj raboti I. G. Kutuzova je dočekao i rat. Belogardejska organizacija pretvorila se u »Savez sovjetskih patriota«, a ruska emigracija stala je da maršira delom u Ukrajinu, delom u koncentracione logore. Samo je I. G. Kutuzov sedeo mirno u »štabu« i — kombinovao. Koliko su te kombinacije posejale leševa ruskih ljudi, u Ukrajini i ovde, najbolje će znati oni koji i sada sede sa I. G. Kutuzovom, a za koje se tako odlučno zalaže nota Sovjetske ambasade.

Kako se sve, na kraju krajeva, ishokus-pokusovalo, priznajem, nepoznato mi je. Tek, Ilija Goleniščev-Kutuzov, postao je štićenik Ambasade moćnog Sovjetskog Saveza. Danas on i g. Judin mešaju pasijans. I.G. Kutuzov očekuje katedru na Moskovskom univerzitetu, a Judin razgleda čemu bi mu još mogao poslužiti ovaj »zdrav elemenat«. Nesumnjivo, mnogo koječemu. Specijalnost I. G. Kutuzova je u tome da je specijalista za sve. U očekivanju univerzitetske katedre, on se može pozabaviti i pisanjem o prelasku Jugoslavije u imperijalistički tabor, ili porastu kulačkih elemenata u jugoslovenskom selu, izdaji socijalizma, i — molim — izvolite reći samo temu.

P. S. Pardon, ne treba zaboraviti ni na Ju. Grigorkova (Vipuri Finska). S njim je I. G. Kutuzov odavno jednomišljenjak i veoma se uspešno dopunjuju.

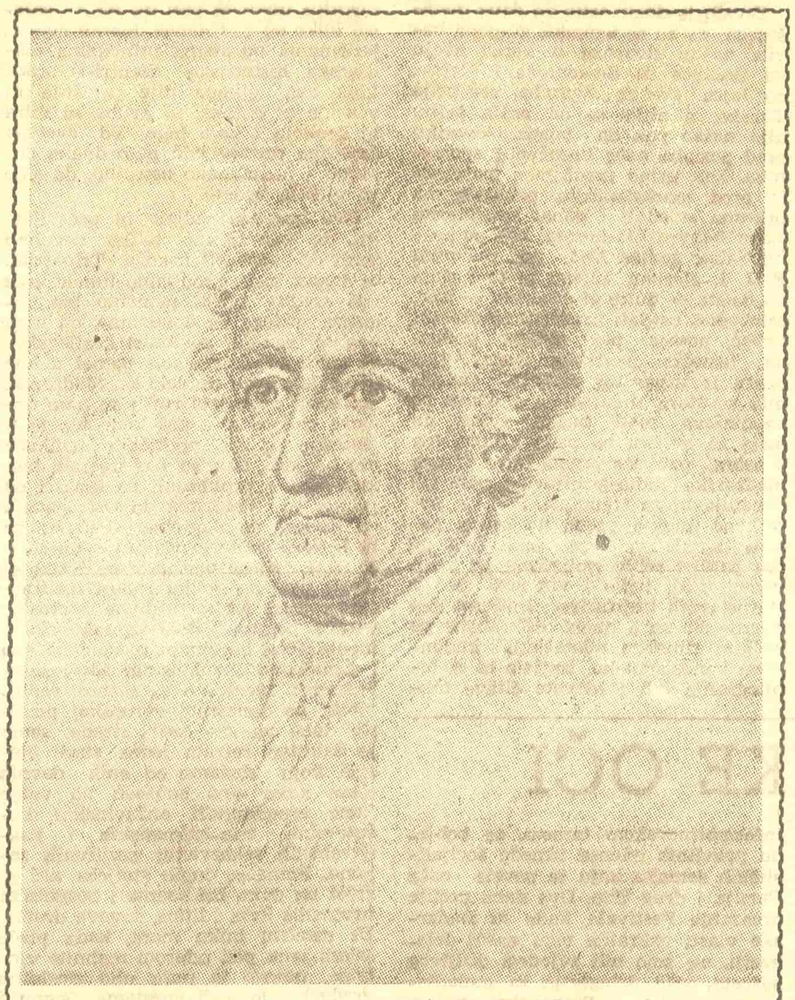

JOHAN VOLFGANG GETE

Povodom 200-godišnjice rodjenja

GETE

Oto BIHALJI — MERIN

I

Teško je poricati: duže od decenije i po — od fašističkog osvajanja vlasti u Nemačkoj — sa pojmom »Nemačka« u našoj pretstavi, skoro prinudno stapali su se varvarski tonovi militarističke komande, maloumne fraze rasnog bezumlja, naduvene nacističke pretenzije na vladavinu nad svetom. Naše uho u zvucima nemačkog jezika, i protiv volje, još uvek čuje pokliče smrti i razaranja. A ipak mi znamo da su iz dubokih osnova nemačke kulture izrasla čovečanska dela izvanred ne zreline i lepote. Ne zaboravljamo da su Marks i Engels tim jezikom formulisali naučni socijalizam.

Dvestogodišnjica Geteovog rođenja zgodan je povod da preko kužne kaljuge fašizma razbijemo kao olovo teško ćutanje koje nas i napredno čovečanstvo deli od Nemačke. Slaveći Getea, najsavršenijeg stvaraoca na nemačkom jeziku, slavimo velikog umetnika koji ne pripada samo Nemačkoj već i celom čovečanstvu.

Nemački malograđanin oduvek je voleo da se slika u uzvišenoj pozi. Oduvek je voleo uniformu, čak i kada je bila samo lakejska livreja. A i dušev no se rado preodevao u romantičnog junaka, u sentimentalnog pesnika ili u Fausta koji istražuje tajne sveta. Tako su filistri i čovečanske reči Getea, pesnika, umetali u svoju filozofiju za kafanskim stolom. Pa čak i Hitlerovi najamnici nosili su Getea u rancima po bojnim poljima Evrope. U paklenoj vrevi fašističkog besnila, u koncentracionim logorima, modernim klanicama ljudi, vršili su dželati u SS-uniformi svoje ceremonije smrti sa citatima Fausta na usnama.

Zacelo, Gete je bio nemoćan da to spreči. Nije njegova krivica što su ga uvrstili među svoje bogove. Osnovni i neprestani kult Getea nije poticao jedino iz mazohističkog nagona za bacanjem na kolena pred idolskim slikama, već i iz težnji za iskorišćenjem Geteovog autoriteta za klasne interese reakcije. I zato su pedanti književne istorije, u hiljadama članaka i knjiga, pokušavali da Getea lažju preobraze u olimpisku figuru, u uzvišeni mramorni lik.

Ali nisu ga samo digli u nebo, izvrgavali su ga i poruzi i ukorima. Čak i istaknuti Geteovi savremenici često nisu imali razumevanja za oslobođenu lepotu njegovog jezika i za njegove misli koje su daleko prevazilazile estetske i moralne poglede takve svoje epohe. U pismu K. A. Betigeru od 24 II 1800, Klopštok je kritikovao Geteovu »Ifigeniju na Tavridi«: »To je kruto podražavanje Grka. Znate, kako su grčko i kruto daleko jedno od drugog. Na stranu podražavanje, kao kod nekih rečenica koje se teško mogu pročitati do kraja. Pa onda sastav stihova...«

Geteova lirika, koja do danas nije dostignuta u nemačkom jeziku, bila je žestoko napadana. Tako je K. Imerman 26 II 1831 pisao Ludvigu Tiku, koji je romantičarima izgledao značajniji od Getea: »Moje je mišljenje da oblast prave poezije tek tamo počinje gde Gete (sa malim izuzecima) prestaje...«

U jednoj kritici, povodom sahrane Š[illegible] II 1805. Kocebu je izneo teško shvatljivo tvrđenje da »Gete nažalost ne zna nemački...«

Romantičar Novalis, 23 II 1800, u pismu Ludvigu Tiku, sa pokudom je pisao o »Godinama učenja Vilhelma Majstera«: »Umetnički ateizam duh je ove knjige«. A Glover je napisao knjigu protiv Getea, u kojoj mu je prebacivao nemoralno delovanje.

Ni Hajne nije sa Geteom sasvim zadovoljan i prebacuje mu izvesnu ravnodušnost: mesto da se zanima političkim problemima, on (Gete) bavi se »jedino umetničkim igrarijama, anatomijom, naukom o bojama, botanikom i posmatranjem oblaka« (Hajne, Romantička škola, 1833).

Ali, upoređujući Getea sa Šilerom, Hajne kaže da pesnik stvara junake svojih dela prema svojoj vlastitoj slici. Karl Mor i markiz Poza u svemu su Šiler. A Verter, Vilhelm Majster i Faust liče na Getea. Šiler se baca u probleme istorije; oduševljava ga društveni napredak čovečanstva. Gete ponire u individualna osećanja, u umetnost i prirodu. Zacelo, i Gete opeva nekoliko velikih istorija emancipacije, ali ih opeva kao artist. Pošto je zlovoljno odbacio hrišćansko oduševljenje, koje mu je bilo fatalno, a filosofsko oduševljenje našeg doba nije shvatio, ili nije hteo da ga shvati, jer se bojao da će time biti istrgnut iz svog duhovnog mira, posmatrao je oduševljenje sasvim istoriski, kao nešto dano, kao materijal koji treba obraditi... duh je postajao materija pod njegovim rukama i on mu je davao lepe i dopadljive oblike. Tako je on (Gete) postao najveći umetnik u našoj literaturi i sve što je pisao postajalo je zaobljeno umetničko delo«. (Hajne »Romantička škola«).

Poređujući junake Geteovih dela sa junacima Šilerovih dela, Hajnrih Hajne kaže da je bilo »daleko lakše stvoriti visoko proslavljene, visoko idealizirane likove Šilerove, oltarske slike vrline i moralnosti, nego ona grešna, svakodnevna ,mrljama isprskana bića, koja nam Gete daje da ih u njegovim delima sagledamo...« Gete je [illegible] upotpunjuje u veliko umetničko delo.

Najpretežniji deo svog života Gete je proveo na dvoru jednog budžaklijskog [illegible]. Na svaki način to je ostavilo tragova u njegovom biću i u njegovim delima. I pored njegove velike snage svet u kome je živeo, a čija ga je sitničavost i uskost gušila, katkad ga je sebi privlačio. Katkad se umetnik povlačio, katkad je stvaralački duh bivao prikrivan ministrom koji se povijao, od strane čoveka koji je stario i koji se, i pored sve svoje svesti, nije usuđivao da odloži ogrtač dvorjanina. Oseća se »jecanje i stenjanie okovanog Prometeja«. (Mering). »Niko ne zna šta ja radim, sa koliko se protivnika borim, da bih nešto malo dao«, piše Gete još 1779. A dve godine kasnije, Šarloti fon Štajn: »Mene sada ni najmanje ne čudi što su kneževi većinom tako sumanuti, glupi i šašavi«.

Sabijen između stvaralačkih ideja, koje su poticale iz njegove genijalnosti, i sićušno-uske i bedne stvarnosti, uobličavao se njegov život, pun veličine, a i protivrečnosti. U polemici protiv lažnog prikazivanja Geteovog lika od strane jednog tadanjeg kritičara — Karl Grina, pisao je Fridrih Engels godine 1846 u članku »O Geteu sa čovečanskog stanovišta:« »U svojim delima Gete se drži dvojako prema nemačkom društvu svog doba. Čas je prema njemu neprijateljski raspoložen; teži da umakne njegovim odurnostima kao u »Ifigeniji« i uopšte u svom »Kutu po Italiji«, ustaje protiv njega kao Gec kao Prometej, kao Faust, sručuje na njega najgori svoj potsmeh kao Mefisto. Čas mu je, naprotiv, prijateljski naklonjen, pokorava mu se, kao u većini »Krotkih Ksenija« i u mnogim radovima, slavi ga, kao u maskaradama, čak ga brani od nadirućeg istoriskog pokreta, kao što to čini u svim spisima gde progovara o francuskoj revoluciji. Ne radi se tu o tome da Gete priznaje samo neke strane nemačkog života nasuprot drugim stranama koje ga odbijaju. Mnogo češće su to razna raspoloženja u kojima se on nalazi; u njemu se bije neprekidna borba između genijalnog pesnika, koji se gadi mizerije svoje okoline, i opreznog frankfurtskog patricijskog sina, odnosno vajmarskog tajnog savetnika, koji se oseća prinuđen da s tom mizerijom sklapa primirje i privikava se na nju. Tako je Gete čas gorostasan, čas sitničav, čas prkosan, podrugljiv i prema čitavom svetu prezrivi genije, čas obazrivi, malim zadovoljni, skučeni filister. Ni Gete nije bio kadar da pobedi nemačku mizeriju; naprotiv, ona je pobedila njega, a ta pobeda mizerije nad najvećim Nemcem najbolji je dokaz da se ona »iznutra« ne da prevazići Gete je bio isuviše univerzalan, isuviše aktivne prirode, isuviše puten a da bi tražio spas od mizerije u šilerovskom bekstvu u kantovski ideal; bio je isuviše oštrovidan a da ne bi video da se to bekstvo na kraju svodi na to da se banalna mizerija zamenjuje zanesenjačkom. Njegov temperament, njegove moći, čitava njegova duhovna nastrojenost upućivali su ga na praktični život, a praktični život koji je nalazio pred sobom bio je bedan. U toj dilemi, da egzistira u životnoj sferi koju mora da prezire, a da je ipak prikovan za tu sferu kao na jedinu u kojoj može da dela, u toj dilemi nalazio se Gete neprekidno, i što je više stvarao, sve se više snažni pesnik, umoran od života, povlačio iza beznačajnog vajmarskog ministra« (Engels, Nemački socijalizam u stihovima 1847 g.).

Gete je pokušavao nekoliko puta da se odvoji od svoje okoline, oslobodi svojih odnosa prema dvoru. Ali za njegovu želju za delovanjem, za njegovu potrebu za praktičnim radom, nije bilo drugih mogućnosti. Engels ističe, da bi svaki pokušaj bekstva iz te stvarnosti bio iluzoran. Ali, živeći i stvarajući u njoj, Gete je ipak postao najveći oblikovatelj stvarnosti u nemačkoj umetnosti. Kada se za Balzaka, i pored njegove ideološke naklonosti prema aristokratiji i konzervativnim društvenim snagama, može reći da je, istinitošću i dubinom prikazivanja, postao najveći realistički oblikovatelj svoje epohe i time poslužio silama napretka, isto to važi, u izvesnom smislu, i za Getea, čije delo u osnovi počiva na humanističkim idealima građanskog prosvećivanja.

II

Nemačka, u doba Geteove mladosti, bila je politički rastrgana i ekonomski ruinirana. »Sve je bilo oveštalo, sve u rasulu i sklono skorom padu, pa čak ni najmanje nade na boljitak nije bilo, čak ni toliko snage u narodu nije bilo koliko bi trebalo da se uklone trunuće lešine mrtvih institucija«. (Engels, Stanje Nemačke — The Northern Star 1845). Još mladi Marks ukazao je na jednu posebnu, tragičnu karakteristiku nemačke istorije U svim odlučnim momentima razvitka, kada su sudbonosna pitanja nemačkog naroda rešavana, Nemačka se pogrešno opredeljivala — u krajnjoj liniji protiv napretka i revolucije: »Mi smo, naime, sa modernim narodima podelili njihove restauracije, ne deleći njihove revolucije... mi, na čelu sa našim pastirima, nalazili smo se samo jednom u društvu slobode, na dan njenog pogreba...« (Celokupna dela Marksa-Engelsa, I otsek I sveska, I polusveska, strana 608—609)

Francuska revolucija na isteku ve-ka naišla je na mržnju i otpor reakcionarnih klasa koje su vladale Nemačkom. Napredni mozgovi u Nemačkoj pozdravili su, doduše, oduševljeno francusku revoluciju, »ali to oduševljenje bilo je nemačke vrste, čisto metafizičko, i odnosilo se jedino na teorije francuskih revolucionara«. (Marks —Engels celokupna dela, I otsek IV sveska strana 483).

Za vreme bitke kod Valmia, gledajući borbu vojske reakcionarne intervencije protiv narodne vojske francuske revolucije, Gete je, dalekovido rekao pruskim oficirima: »Odavde i od danas počinje nova epoha svetske istorije i vi možete reći da ste bili prisutni...«

Ali i te reči bile su distancirana konstatacija, kod koje je nedostajala pretpostavka borbenog zalaganja. Nemački ideolozi i pesnici, skučeni provinciskim životom, mirili su se sa političkom raskomadanošću Nemačke, sa sitnim životnim prilikama, i katkad ih obavijali oreolom svoje poezije i filosofije. Engels je u članku u »Northern Star«-u (1854) dao posebnu analizu nemačkih pesnika i mislilaca toga doba. »Jedinu nadu da do poboljšanja može doći ulivala je književnost. To politički i društveno jadno stoleće bilo je u isti mah i veliko stoleće nemačke književnosti. Oko 1750 rodili su se svi veliki duhovi nemačke. pesnici Gete i Šiler, filozofi Kant i Fihte, a jedva dvadeset godina kasnije poslednji veliki nemački metafizičar, Hegel. Svako istaknuto delo toga doba odiše duhom izazova i revolta protiv čitavog nemačkog društva kakvo je tada bilo. Gete je pisao svoga »Geca od Berlihingena«, dramatičnu poštu uspomeni jednog buntovnika. Šiler je napisao svoje »Razbojnike«, veličanje jednog srčanog mladića koji je čitavom društvu otvoreno objavio rat. No to su bila njihova mladalačka dela; ukoliko su starili, gubili su svaku nadu; Gete se ograničavao na satiru najoštrije vrste, a Šiler bi očajavao da nije našao izlaza koji mu je otvarala nauka, i to naročito velika istorija stare Grčke i Rima. Neka ova dvojica posluže kao primer kakvi su ostali mogli biti. Čak i najbolje i najjače glave nacije odrekle su se bile svake nade u budućnost svoje zemlje...«

OSVRTI NA KNJIGE

Ivo Andrić: „NOVE PRIPOVETKE"

Izdanje „KULTURE"

U Ivu Andriću imamo, i pored minucioznosti u radu, plodnog pisca, pisca koji svakim svojim novim delom bogati našu literaturu. Dva velika romana koja je objavio po oslobođenju (»Na Drini ćuprija« i »Travnička hronika«) okrenuta su svojom tematikom u dalju prošlost. »Nove pripovetke«, međutim, obeležavaju velikim delom i njegovu težnju da kao pisac uđe u problematiku blisku savremenosti. U pojedinim njegovim pripovetkama pokazuje se šta više tendencija za novim smernicama u davanju sadržine i tumačenju problema koji se postavljaju u toj sadržini.

U zbirci »Nove pripovetke« upadljiva je grupa pripovedaka koje bi se mogle po njihovoj tematici i obradi tematike vezati jednim delom za Andrićeve hronike, a drugim delom za tematiku koju je obradio u »Gospodici«. To su pripovetke »Zmija«, »Susedi«, »San«, »Zlostavljanje«. Pripovetka »Zmija« sadrži motiv o Bosni nekad tragično zapuštenoj, zabitoj i primitivnoj, »Pismo iz 1929 godine« meditacije na tu temu ,okrenute na mentalitet, strasti, nekadašnja razdiranja i trvenja u Bosni. Pripovetke »Susedi« i »San« su varijacije na motiv o pustoši usamljenih, u besciljnom životu izolovanih egocentrika, »Zlostavljanje« je morbidna slika ubilačkog trovanja ljudskog bića koga je čiftinsko egocentrično sladostrašće stavilo na paklenę duševne muke.

U svim ovim pripovetkama imamo u Ivi Andriću pisca realistu koji suvereno umetnički vlada izabranim temama. Njegova pripovedačka svojstva tu se reljefno pokazuju. Ivo Andrić je kao prozni pisac pronicljiv psiholog, meditativan i artistički duh, sa bogatim životnim iskustvom i razvijenim unutrašnjim životom. On psihološki vrlo tanano analizira tip koji je uzeo da obrađuje u pripovetci, razotkrivajući njegovu unutrašnjost, uživljavajući se u ono što taj tip karakteriše, u ono što je tome tipu najintimnije svojstveno. U pripovetci »Zlostavljanje« on majstorski razotkriva lični, intimni život samovoljnog ćifte, rastvara ga, demonstrira sav užas i bedu praznine tog života koji je otrovan za druge, jer je sav ogrezao u bestijalnom egoizmu, u nakaznim ambicijama. Sa tako isto majstorski tananom psihološkom analizom Andrić demonstrira u pripovetci »Susedi« utrnulost života usedelice koja je zakopala u svojoj živoj grobnici sve što je bilo ljudsko u njoj. Rastvarajući psihu ovakvih ličnosti, prikazujući slikovito atmosferu koje one stvaraju oko sebe, Andrić uspeva da ih čitalac oseti fizički, da u utisku čitaoca ostane bol doživljaja egocentrične pustoši kao monstruozna rugoba.

Ivo Andrić je pisac koji je vrlo mnogo u kontemplacijama. On živo uočava tipične pojave u stvarnosti, životne manifestacije koje su svojstvene mnogima, i sve to uočeno pojavljuje se kod njega u njegovom umetničkom izrazu u jednoj vrsti meditativnog sentencioznog duha. Andrić vrlo često zaustavi tok pripovedanja razmišljanjima koja su se sabrala u njemu i u vidu uopštenog ispoljila se kao mudrost koja se ispisuje u izrekama i u zapisima. U njegovim razmišljanjima misaonost nije apstraktna. Ona je plod dubljeg životnog iskustva, aktivnog posmatračkog poniranja u ljude i njihove odnose. Njegove meditacije dobiju katkad i orijentalni prizvuk, hoće da se zanesu i večno nepromenjivim kategorijama idealističke filozofije i fatalizmom. Najbolje su i najsugestivnije kada je u njima zrelo životno iskustvo, kada su esencija doživljenje stvarnosti, kada je u njima otsjaj života ljudskog bića. Meditativnost čini sadržinu Andrićeve proze dubljom, jezgrovitijom, produhovljenijom. Neki put samo ona kao da pripovetci oduzme živost pripovedanja, da zaustavi njen životvoran dah. To je slučaj u ovoj zbirci sa pripovetkom »Pismo iz 1929 godine«, u kojoj je umetnički živo dat štimung železničke stanice u noći i susret ljudi koji se davno nisu videli, ljudi koje vezuje zajedničko detinjstvo a koje je prvi svetski rat razdvojio, koji imaju jedan drugome mnogo da kažu, a to se međutim u razvoju pripovetke i njenome epilogu pretvorilo u meditacije o mržnji u Bosni, meditacije koje su u izvesnoj meri bizarne, impresionističke.

Artistički duh Ive Andrića manifestuje se u vrlo sažetom i plastičnom izrazu. Ivo Andrić ne rasipa uzaludno niti leženo ni svoju misao, ni svoju reč. Njegov književni izraz ima ona svojstva koja imaju klasični pisci: sadržajnost, kristalnost, slikovitost. Njegova upoređenja su precizna, duhovito nađena i nikad nisu trivijalna. Andrić više puta iznenadi vanrednom pogođenošću u asocijacijama, a ta pogođenost je oplođena njegovim pronicljivim vrlo intenzivnim posmatranjima života i ljudi.

Andrić je u svojim hronikama pokazao veliku umetničku sposobnost u revociranju prošlosti. U ovoj zbirci novih pripovedaka pored pripovetke sa temom iz dalje prošlosti »Priča o kmetu Simanu« ,tu je i pripovetka »Deca« koja prikazuje zatrovanost verskih sukoba na terenu Bosne, prenetih na decu kod koje se ispoljava u strasnim međusobnim mržnjama i svirepim tučama. Andrić kao pisac ume da svirepost prikaže u njegovim zlim i divljačkim manifestacijama i vrlo realistički da ga izrazi i u postupcima dece. On je psiholog i osetljivog deteta, onog koje ne može da se bezdušno uživi u opasne i zlotvorne igre. On je osetljivog dečaka vrlo znalački i psihološki suptilno analizirao u pripovetci »Knjiga«, ulazeći u zatajena strahovanja deteta, takva strahovanja koja mogu i da razore dečji život.

Pripovetke koje najviše zadržavaju pažnju u ovoj zbirci jesu pripovetke »Priča o kmetu Simanu« i »Zeko«. Materijal u pripovetci »Priča o kmetu Simanu« je sličan onome koji je Ivo Andrić već imao u svojim bosanskim pričama. Tu je opet povest jednog pregaženog čoveka sa karakterističnim crtama čoveka iz porobljene Bosne koga su pretukle sve te strašne okolnosti u kojima je živela Bosna pod Turskom i Austrijom. Tu je povest jednog od mnogih koje je mutna voda odnela, zaglibila ih i ugušila svojim vrtlozima. No ideja ove pripovetke sadrži drugojačije elemente. Ivo Andrić zakoračuje njome na širu društvenu platformu, pokušava da svojim bogatim artističkim arsenalom postavi dublje društvene probleme Bosne. Naravno taj pokušaj je još u prvim ostvarenjima. Još je kmet Siman u toj pripovetci izolirana pobunjena jedinka koja usamljena tone, ali je pobuna u njemu, ona pobuna koju su nosili u sebi bosanski kmetovi protiv begovske eksploatacije sporazumne sa austriskim vlastima. Još je pobuna u kmetu Simanu pod udarcima onih teških misli Ive Andrića u kojima je život čoveka pod teretom ljute, neumitne i nesagledne sudbine, još nad njom teži ona duhovita, sugestivna, ali obeshrabljujuća izreka da petao koji kukuriče pre zore mora poginuti. No gnjev na ropstvo je tu, gnjev uporan i nesalomljiv. Kmet Siman, kao i mnoge ličnosti u prozi Iva Andrića, pada deklasiran, izlučen, izoliran i odbačen, nemoćan i u magličastom naslućivanju daleke zore, a neprivlačan u svojoj zapuštenosti, razbarušenosti i divljini.

U pripovetci »Priča o kmetu Simanu« nalazimo umetničke kvalitete Ive Andrića koji su specifični u njegovoj prozi. Interesantno je kako je taj pisac, koji ima sve odlike moderne evropske kulture, koji ima naklonosti i artističke dispozicije prema njoj, osetio i ušao u život primitivnog bosanskog čoveka iz prošlosti i to onog koji u strašnim ropskim uslovima nije mogao dopreti do civilizacije. Ivo Andrić živo oseća njegovu elementarnost, njegove slepe snage, unutrašnje rudimente njegove psihe, boje i tonove njegove misli i govora. On može majstorskom umetničkom plastikom da revocira orijentalni ambijent, atmosferu begovskih naseobina i onih teferiča na kojima se pamet u piću gubi. Ivo Andrić u svoj bosanskoj prozi živi sa tom nekadašnjom divljom ropskom i zapuštenom sredinom, sa njenim dinamitnim snagama, a nad njom je uznesen svojom visokom kulturom, svojim klasičnim artističkim i meditativnim duhom.

»Priča o kmetu Simanu« zbog toga što je u njoj Ivo Andrić kao pisac postavljen pred nove probleme, neuobičajene u njegovoj pripovedačkoj praksi ,nema u svojoj celini ona umetnička dostignuća koja ima u drugim nekim proizvodima njegove proze. Tu ima ponekad intelektualnih objašnjavanja. Ali su pojedini momenti ove pripovetke na izrazitoj umetničkoj visini. Takav je prvi susret kmeta Simana sa Ibragom u voćnjaku kad Siman likuje nad svojim gospodarem, kad se u njemu triumfalno nadimaju godinama skupljene snage revolta. Tu je i portret lika prokosnog, obesnog u uporstvu, nepopustljivog u volji i snazi, tu je i oštrina sukoba, napetost situacije, tu vazduh miriše na eksploziju koja tek što nije buknula. Momenat isto tako umetnički reljefno obrađen je i onaj kad Simana vode u zatvor, kad on korača pored žandarma-meštanina koji se preobrazio u okrutnu i nadmenu austrisku vlast, kad stupa u odaje policiskog glavara, koje ga zasene bljeskom svoje paradne reprezentacije. Sve je to u Andrićevoj prozi artistički vrlo slikovito, a realistički živo, verno, istinito.

Pripovetka »Zeko« je duga zanimljiva povest sitnog beogradskog građanina za vreme okupacije. U njoj je motiv vrlo blizak našoj savremenosti i beogradski. Iako s izvesnim konstrukcijama, Andrić realistički ilustruje u ovoj pripovetci tipove iz beogradskog društva između dva rata. Najizrazitiji mu je tip Margite, žene ađaje, vlasnice višespratne kuće kojoj je sopstvenički duh, do krajnosti egocentričan i samoživ unakazio i unizio u njoj sve što je ljudsko. Andrić je nju prikazao plastično, u svima bojama njenog vladarskog sopstveničkog tiranisanja u porodici i u odnosima sa onima koji su njoj podređeni. Ona živi fizički kao deformisana bezosećajna rugoba u toj pripovetci. No glavnu svoju pripovedačku snagu Andrić je usredsredio u toj pripovetci na lik Zeke, lik sitnog beogradskog čiflovnika čija darovitost nije mogla doći do izraza, a koji ima unutrašnjeg života, uobičajeno izoliranog u Andrićevoj prozi. No nije tu samo njegova slika kao tipa skučenih, sputanih, gaženih i tiranisanih. Andrić psihološkom postupnošću prikazuje razvojni put te ličnosti pod udarcima izvanredno krupnih istoriskih događaja koji su iz temelja čupali i menjali ljudske sudbine. Izolirani sićušni čovek, koga su zbog njegove sićušnosti i malodušnosti nazvali Zekom, najpre se oslobađa ženegoropadi, prokljuvava malograđansku ljušturu i upada na poprište ilegalne borbe. On osećajnim naslućivanjem, srcem, vrlinama koje u sebi nosi, prilazi borbi, žrtvuje sebe da bude od pomoći, od koristi onome što oseća da je veliko, plemenito, onome što oslobađa od svih onih rugoba koje su mučiteljski mrvile njegov život. On do pune svesti o borbi nije došao, ali je sa stidom i gnjevom odbacio ponižavajuće đubre u kome je živeo, i umire, ako ne u podvigu, a ono časno.

Andrić slika u toj pripovetci bombardovanje Beograda, psihozu po podrumima kada se bombe sruče na grad, okupacionu atmosferu u domovima koji se poltronski podaju sramu ropstva kao onaj Margitin, i u domovima koji se ne pokoravaju nemačkoj sili i u kojima hrabre, vešte i požrtvovane ruke rade za revoluciju.

Andrić slika u ovoj pripovetci takođe život na obali Save uoči rata sa raznim tipovima koji privlače njegovu artističku i realističku radoznalost upravljenu u velikoj meri na tipove koji su se zbog nekih svojih ličnih razloga podosta osobenjački izdvojili od sveta. Na obali se mešaju sudbine ljudi koji kao da su izbegli iz grada, mračne i zagonetne, sa unutrašnjim potresima ili stišanim burama. Nekoliko živopisnih tipova prolaze u raznolikosti svojih individualnosti u kojima je Andrić uočio crte surovosti, brutalnosti, divljine, one koje su karakterisale nekadašnju obalsku borbu za egzistenciju. Manje je stvaran lik »komunca« kapetana Mike koji burna vremena između dva rata provodi na obali Save u pecanju riba.

Nove pripovetke Ive Andrića upotpunjuju njegov renome pisca velikog formata, umetnika i realistu u našoj književnosti. Pojedine od njih svedoče da on u procesu svoga umetničkog stvaranja ne zastaje na postignutim rezultatima, da usavršava metod svog rada i da proširuje svoju tematiku unoseći u nju ljude i probleme bliske našoj savremenosti.

Velibor GLIGORIĆ

Branko Ćopić: „Ljudi s repom"

(Humoristička biblioteka »Ježa«)

Razvijajući široko svoj aktivitet Branko Ćopić je posle rata svoj polivalentni talenat manifestovao u više oblasti književnog stvaranja. Međutim, rezultati koje je postigao i postiže kao pisac kratke humorističke pripovetke kao da ostaju nezapaženi i pored toga što su znatni i znače vredan doprinos našoj književnosti u kojoj na tom planu, zapostavljanom od mnogih pisaca, zauzima istaknuto, ako ne i prvo mesto. One otkrivaju jedan novi kvalitet Ćopićevog talenta humorističku žicu koja se može naslutiti i u nekim njegovim drugim ostvarenjima, posebno u pesmi za decu.

Posle knjige humoreski »Svet magarac« koja je neopravdano prećutana »Ljudi s repom« pretstavljaju još jednu zbirku Ćopićevih humorističkih priča koje se tematski organičavaju na posleratnu stvarnost naše zemlje, na one pojave u njoj koje u sukobu između starog i novog, kao neželjene ali propratne preživelosti pružaju mogućnost piscu da na njih reagira jednim dosad vrlo oprobanim sredstvom, humorom, tim tako efikasnim oblikom uticanja i delovanja.

Humor u Ćopićevim pričama nije obična fabrikacija smeha po svaku cenu već je osmišljen jednom sublimnom funkcijom, određen je intencijama pisca da ljudi u okviru revolucionarnog preobražaja obračunaju s prošlošću koja, iako prevaziđena, teži da probije kroz sve pore našeg savremenog života i održi se u njemu. Idući tragom razbijenih starih shvatanja, navika i osećanja, Ćopić je svojim kritičkim prstom, kroz humor, ukazao na njih, osuđujući u njima prošlost koja preko svojih nakaznih ostataka, po zakonu inercije, još uvek traje a inkopatibilna je s plemenitim težnjama naših naroda, ne može se dovesti u spoj s praksom naše narodne vlasti, sa životom koji je sav zamahnut i ustremljen budućnosti.

Smehom, koji često prelazi u potsmeh Ćopić je zahvatio i pod udar stavio niz pojava i ljudi u našem društvu; birokratski odnos prema ljudima (»Inicijativa«), one koji su se u nižim organima narodne vlasti po oslobođenju »počeli gospoditi i dizati glasvu« (»Naš ministar«). lenštine i društvene parazite (»Megdandžija Sreten«) idolopoklonstvo pred inostranstvom (»Džan Amerikanac«) krivo tumačenje revolucionarnih promena u našoj zemlji, nesavesnost u poslu (»Teraj za čačak«), bezrazložnu opreznost prema ispravnom i poštenom čoveku (»Ljudi s repom«) itd, bacajući akcenat na karakteristične i značajne momente u tim pojavama koje su i sa ličnostima u njima, dijalozima i opisom, date u sažetoj kompoziciji kratke priče.

Ljubica Sokić: Crtež

Ćopićev humor, koji je prirodna manifestacija jednog živog duha, između ostalog, karakteriše jasan pogled na život i odnose među ljudima. Svest je tu jedan od glavnih faktora koji sprečava da smeh bude razularen da postane samom sebi cilj, da se sobom zabavlja i u sebi potroši. Svesno i namerno izazivan, smeh je tu korišćen s razvijenim osećanjem odgovornosti i merom kao da se radi o oružju koje može da bude opasno ako se ne upotrebi kako treba. Didaktičkih elemenata kod Ćopića ima, oni nesumnjivo postoje pod smehom kao jedan od principa na kojima su građene ove humoreske. Međutim oni katkad izbijaju na površinu jer nisu organski srasli s tkivom pričanja, naročito u onim ličnim Ćopićevim razmatranjinjima i inače zanimljivim tumačenjima. Jedan od problema koji nije tako lako rešiti u ovoj vrsti humora jeste naći spoj smeha sa naravoučenijem a da taj spoj bude prirodan. Ćopić u tome nije uvek uspevao tako da je humor često nategnuta konstrukcija, nije uvek uspeo umetnički izraz.

Ćopićev humor javlja se kao negacija, kao duhovit oblik kritike izvesnih negativnosti i na toj liniji on je krcat materijalom koji je plastično, na osnovu prave realističke opservacije, snažno izražen. Ali onda kada je u znaku afirmiranja pozitivnih ljudskih vrednosti, vrlina, kad ukazuje na njih i uzdiže kao primer, Ćopić gubi dah, ne oseća se na sigurnom tlu, nije na istoj visini uverljivosti i snage izraza. Ličnosti su tu mahom blede i bez životne jedrine. Pozadina na kojoj su ocrtani izvesni ljudski nedostaci i mane, naš svakodnevni život na kome se projektuju te karikaturalne senke, data je sa izvesnom poetizacijom ali jednostrano kao svetla, bela ploha na kojoj se, istina, svaki pokret senke vidi i razgovetno uočava, no u njenom slikanju ima dosta naivnih poteza, podatak je tu više lirski podignut i natopljen nego što je pripovedačkim metodom uobličen.

Obrađujući jednu temu Ćopić ne nameće svojoj imaginaciji neka stroga ograničenja, humor prenosi i na pejsaž, na opis, on se ogleda u svakoj sitnici, u metafori i običnoj slici. Jedno od obeležja Ćopićevog stvaranja je da i u humoru svoju maštu ne razigrava do te mere da sve čega se dohvati deformiše, preinači i izopači. Ćopić i kad kritikuje, kad se svojim smehom okomi na nešto, ima u vidu čoveka, vodi računa o onom ljudskom u njemu. I kroz smeh on svoje ličnosti tretira ljudski, ne obezvređuje ih i ne uprošćava sasvim već ih drži na nogama, dovodeći njihove negativne osobine do očiglednih apsurda kako bi na taj način delovao u smislu njihovog ukidanja. Njegov humor je ljudski intoniran. Ta humana crta provlačeći se kroz sve priče u ovoj knjizi koja greje ljudskom toplinom, toplinom koja joj daje posebnu vrednost i obeležje.

Antonije MARINKOVIĆ

Prosvetiteljski karakter engleske i francuske literature na prekretnici 17 i 18 veka organski je izrastao iz društvenih potreba ekonomski ojačalog i politički borbenog građanstva. U Nemačkoj, naprotiv, ideologija prosvećivanja nadnosila se nad prazan prostor društvene i ekonomske zaostalosti. Nemačko prosvećivanje nije crpilo stvaralačke sokove iz tla vlastite stvarnosti. Još dugo dobijalo je inspiracije i potstreke iz engleske i francuske kulture.

Emancipacija nemačke literature, pripremljena sredinom osamnaestog stoleća, krenula je napred kroz Vilandovo oblikom savršeno rokoko pesništvo, kroz Klopštokovu osećajnost i, naročito, kroz prosvetiteljsku društvenu kritiku Gotholda Efraima Lesinga. Herder je dubokim uživljavanjem u svekoliku poeziju čovečanstva (»Glasovi naroda u pesmama«) delokrug pesništva prostirao i otkrio lepotu i dubinu umetnosti koja je živela u narodu. On je i kod Getea probudio svest o vrednosti narodne poezije. A među najlepša narodna poetska dela koja je Gete prevodio spadaju i stihovi naše narodne poezije.

Iz protesta protiv uskosti nemačkog života, izrasla je ekstremna ideja individualizma, idealistička pobuna, u književnosti nazvana »Sturm und Drang-Periode« tako nazvana po jednoj Klingerovoj drami. To je bio književni pokret protesta protiv vladavine sitnog ćiftinskog morala, protiv apsolutističke tiranije i neslobode ličnosti. Gotfrid Birger, Rajhnhold Lenc, Fridrih Klinger, braća Štolberg pa i Gete u godinama mladosti pripadali su tom pokretu. On je okrenuo leđa racionalističkoj literaturi prosvećivanja i propagirao strast, osećanje, instinkt. Stare tradicije pseudo-klasične dvorske poezije bile su probijene.

Ali njihove ideje nisu proizašle iz stvarnosti epohe, već su bile odraz izmišljenog sveta, sveta kakav bi trebalo da bude.

Neubuzdani geniji te epohe danas su uglavnom zaboravljeni. Jedino ime velikog pesnika i humaniste Getea izdiže se visoko iz tog kruga, jer je njegova umetnost težila za sintezom klasičnog humanizma i realizma.

III

Gete je zato značio toliko za svoju epohu jer se borio za misaonu i realističku umetnost, jer je nasleđenim oblicima umetnosti dodao i nove, staro usavršio i nadvladao. Pisao je pesme, epose, romane, komedije, tragedije, memoare, i u svemu bio stvaralac i delovao preko granica svoga doba.

U mladosti, borio se za priznanje Šekspira u Nemačkoj. Inspirisan Šekspirom, napisao je »Geca od Berlihingena sa gvozdenom šakom«. Viteza—pljačkaša Geca uzdigao je do branioca pravičnosti. Ocrtao ga je kao pretstavnika jednog doduše prošlog vremena, na izgubljenim pozicijama i pretrpanog gresima, sličnog Don Kihotu, čistog i spremnog da istupi za dobro i pravdu.

Tako je Gec, nosilac starih ideala, neograničenih feudalnih prava i neprijatelj novih sve jačih društvenih odnosa, za Getea postao borac po sebi, čovek snage, slobodna ličnost, koja je postala uzor pristalicama »Sturm und Drang« pokreta. Tako je lik viteza sa gvozdenom šakom postao apoteoza prošlosti i simbol sadašnjice.

Pored principijelno pogrešnih shvatanja istoriskog karaktera Geca, Gete ga je individualno životno i realistički prikazao .Realistički prikazani su i preobražaj riterskog staleža u stalež dvorjana, korupcija na patuljastim dvorovima i ljudski karakter prošlosti U tom smislu se može smatrati da je sa Gecom počelo realističko oubličavanje istorije u evropskoj literaturi.

»Jadi mladog Vertera« su prvi ljubavni roman nemačke književnosti. Ričardsonova »Klarisa« i Rusoova »Julija ili nova Heloiza« prethodili su Verteru. Kao što je cela Francuska plakala čitajući Novu Heloizu, tako su Nemačka i svet bili uzbuđeni i dirnuti jadima mladog Vertera. Verter pretstavlja intoniranje one literature svetskog bola koja je čitavu Evropu bila obuzela i fascinirala. Gete uobličava osetljivog građanskog mladića koji se povlači iz hučnog i praznog društva, beži u prirodu i želi da živi uz jednostavne i uspravne ljude iz naroda. Želi da živi bez laži i spletaka. Ali protivurečnost između »ja« i društva neograničenih osećanja i granica stvarnosti, dovode do sukoba u kojima se on krha. Verter voli nevestu jednog svog prijatelja To dovodi do konflikta savesti. Sme li devojku pridobiti za sebe, obmanuti poverenje prijatelja? Verter ne nalazi izlaza. Ubija se. Verter stvarno nailazi na neprikosnovenost okoštalih društveno-moralnih pretstava koje se suprotstavljaju njegovim unutarnjim osećanjima, težnjama, idejama i njegovoj ljubavi.

Verter je, u izvesnom smislu, dokumentarno delo sa autobiografskim elementima. Izvesna ispovest oslobađa se iz preobilja Geteovih osećanja i on je umetnički uobličava.

Kroz rokoko poeziju probija se Gete ka ljubavi prema prirodi i jednostavnosti, ka narodnoj pesmi i slobodnom umetničkom obliku. Kroz svo je utiske i raspoloženja u prvo vreme govori liričar. Ali Gete i saznanja formuliše u pesmama: pesme o slobodi, pesme o mesecu, raspoloženja u šumi, čežnje, granice čovečanstva i granice božanstva. U »Prometeju« videlo je njegovo doba strčani protest protiv vanzemaljske sile bogova:

...Ne poznajem ništa siromašnije pod suncem
od vas, bogovi!
Vi bedno hranite
dankom žrtava
i dahom molitava
vaša veličanstva
i skapavali bi
da nema dece i prosjaka,
beznadežnih budala...
(Geteov Prometej govori Zevsu:)
...Da te poštujem? Zašto?
Jesi li ikada ublažio bolove
onih koji pate?
Jesi li ikad utro suze
mučenika?
Zar nisu i mene u čoveka iskovali
svemoćno vreme
i večiti usud,
moji gospodari, a i tvoji?...

U »Položaju Engleske« (Nemačko-francuski godišnjak, Pariz 1844) piše Engels o Geteovom odnosu prema religiji i bogu: ... »Gete nije voleo da ima posla s bogom; ta reč je u njemu izazivala zlovolju, osećao se svoj jedino u ljudskom, , upravo ta čovečnost, ta emancipacija umetnosti od okova religije, čini veličinu Geteovu. Ni stari klasici, pa ni Sekspir, ne mogu u tom pogledu da se s njim mere«...

U »Egmontu« Gete prikazuje nacionalnog junaka iz doba nizozemskih ratova za oslobođenje. I Egmont koji ne poznaje i ne želi izvrdavanje i spletke, koji je velikodušan, vedar, prirodno snažan, naivan i pun vere u slobodu, propada u borbi protiv španske tuđinske vladavine. Ali njegova smrt je moralni čin. Ona služi njegovom narodu kao žrtva i postaje simbol. sloboda, će ipak biti izvojevana.

»Italijanska putovanja«. Geteovo bekstvo iz uskosti saksonsko-vajmarskog dvora, i njegova čežnja za antikom i klasikom, čini da sazrevaju dva pozorišna komada. »Ifigenija na Tavridi« i »Torkvato T.. o«.

Period klasičnog humanizma izrastao je iz želje da se pomoću večnih zakona antičke umetnosti uobličavaju novi aktuelni prob'emi građanske stvarno...

Antička tema Ifigenije uskrsava u novom građanskom obliku: Ifigenija, u duševnom sukobu istine i laži, sledi je glasu svoje savesti — tragedija u antičkom smislu potrta je. Kralj Taos, pobeđen tananijom moralnom svešću, odriče se ljudske žrtve i Ifigenije. Snaga čiste čovečnosti i dobrog nadvlađuje tragično, zlo. Misao humaniteta: među ljudima, upletenim u metež dela i strasti, osećajna žena, sestra, čovečnija je i bolja.

I u »Torkvatu Tasu« ogleda se Verter-Gete, nežno osetljiv i osećajan. Pravdoljubiv je u svom umetničkom stvaranju a u dvorskom krugu ne ume se snaći. Taso, isključen iz dvorskog društva, obmanut u iluzijama, od toga ne propada. I daleko od dvora i princeze koju voli, pesnik održava svoj rang, u duhovnom smislu, i čuva svoju veličinu.

Gete, u toj drami, kritikuje istovremeno i uskost dvora, bolesnu osećajnost i nedostatak životne snage dvorjana, što je i on sam dovoljno osetio i od čega je patio.

Posle putovanja u Italiju, Gete se uistinu povlači iz dvorskog života. Iz Italije, pisao je hercogu Karlu Augustu: »Svakako, smem reći da sam u ovoj usamljenosti koja je trajala godinu i po dana opet našao samoga sebe. Ali kakvog? — Umetnika... Ja ću Vam još više valjati, no što sam Vam dosada valjao, ako me pustite da radim samo ono što ne može niku drugi, a sve ostalo prenesite na druge«.

Iz obilja njegovog iskustva i talenta izviru sada ne više pojedinačne pesme već veliki zaobljeni ciklus pesama: »Mletački epigrami«, »Rimske elegije«. Gete oseća ljubav svoje zrele muževnosti u antičkim oblicima. Može sve izreći, jer prirodno nije više zabranjeno ili grešno (ne oterećuje više nečistom savešću), već je vedro. Obogaćeno antikom i povezano s novim dobom.

Udoba dubokog prijateljstva Getea i Šilera, za obojicu plodnog, nastao je epos »Herman i Dorotea«. Idila maloga grada, elegija na poledini velike francuske revolucije: ideal nemačkog građanstva (a u njemu i granice reda, čistota, marljivost i apolitičnost). Slom starog društva tu postaje vidljiv: svekolike predrasude, bogatstvo, stalež, moda — uopšte dotadanja merila pokolobana su. Kao nove ideale, Gete ističe praprirodne vrednosti, kod muškaraca aktivnost, marljivost, ispravnost, kod žena staranje o drugima i duševne kvalitete.

Ličnosti su u malome realistički ocrtane: građaninu — ne knezu ili plemiću — poverena je budućnost i on je predmet pesničke radnje.

»Godine učenja Vilhelma Majstera« vode koren još iz doba Geteove mladosti. Po prvom nacrtu, to je bio avanturistički pozorišni roman, po engleskom uzoru, kasnije je izrastao u veliki vaspitni roman.

Vilhelm polazi da upozna svet, Posle mnogog lutanja i mnogih zabluda, dolazi do saznanja, da je jedino rad u stanju da oplemeni čoveka i da njegovom životu da smisla. Zajednica plemenitih ljudi, u dobru povezanih da odgaje jedno mlado pokolenje, prihvata ga.

U doba kada Napoleon počinje svoj pohod kroz Evropu, Gete se posvećuje radu i dovršava prvi deo Fausta.

Za njim dolaze »Izborno sredstvo«, roman novih ocenjivanja vrednosti, u kome se opisuje jedna nova oblast života. U niemu šesdesetogodišnji Gete, razumno i brižljivo, tretira problem brakolomstva, o kome se dotada govorilo jedino galantno, kokетno ili pod crkvenim prokletstvom. U romanu nema frivolnosti, ali ni crkveno-dogmatičkih predrasuda. Gete se usuđuje da stupi na jedno tako problematično-opasno tle. To najzaobljenije delo pesnikove zrelosti za svoj postanak zahvaljuje jednoj teškoj borbi ljubavi i dužnosti koju je Gete izdržao. »Niko ne može a da ne vidi u ovom romanu jednu duboku, strasnu ranu, koja pokušava da se lečenjem isceli...« piše sam Gete.

U autobiografskom obliku opisuje Gete svoje detinjstvo i svoju mladost: »Iz moga života. Pesništvo i istina«.

I Ruso je pisao svoje »Ispovesti« sa šarmom i zanosom otvorenošću. Ali Gete navodi događaje iz kojih su postala njegova dela. On crta razvojni put postojanja iz građanske porodice iz slobodnog carskog grada Frankfurta, doba od 1749 do 1775, doba jedne prosvetiteljske kulture u porastu, kod koje je i sam jedan od stvaralačkih oblikovatelja.

Na kraju njegovog dugog i radnog života stoje njegova dela, »Godine putovanja Vilhelma Majstera« i »Faust«, drugi deo. Oba velikog formata, osmatrana sa više osmatračnica, filosofsko-vaspitna u velikom pregledu vremena i sukoba pojedinaca sa samim sobom i sa društvom. Ideja »Fausta« — Ilijade modernog života, kako Puškin kaže, i rad na tom opusu pratili su Getea skoro celog života. »Prafaust«, delo Geteove mladosti, dovršio je uglavnom 1775. Ono tretira ljubav kao prirodnu silu koja goni čoveka na greh. Iz tog tragično-pesimističkog stanja duše vodi samo jedan put, aktivnost, stvaranje za zajednicu. U novom obliku, kao dramatizovanu poemu, Gete dalje obrađuje svoje faustovske ideje, 1808 dovršio je prvi deo. A 22 jula 1831 ostarela ruka pesnikova zapisala je u dnevniku: »Glavni posao je obavljen«.

Ta zabeleška u dnevniku označava dovršenje drugog dela »Fausta«, i time i životnog dela Geteovog. Rukopis je bio zapečaćen i zaključan. Gete je prepustio jednom poznijem dobu da smisao i značaj tog pesničkog dela iznese na pozornicu. Da se produbi u jedno od najdublje delo svetske literature. Ideja »Prafausta«, proširena, produbljena, upotpunjena, čini osnovu ovog dela, u kome je smisao ljudskog života očigledno prikazan. Između stvaralačkog i radnog života i mefistofelskog poricanja i uništenja, stoji čovek i mora se odlučiti. On teži prema prirodno-dobrom. »Sa slobodnim narodom da stane na slobodnoj zemlji«. Unutarnje snage i stvaralačka delatnost spasavaju ga od raspada, greha, sloma. Tragično biva nadvladano. Ne bojte se, uči Gete, ako čovek teži da odbaci tromo, prosto, osećanje zadovoljstva sa samim sobom i egoizam, ako se trudi da za dobro dela, nikada nije izgubljen.

DEČAK U SIĆEVAČKOJ KLISURI

Desanka MAKSIMOVIĆ

Gledala sam nekoliko dana s prozora kako voz zamiče u Sićevačku klisuru i otud se dugo čuje njegovo huktanje, kao da se svaki put s teškoćom kroz nju probija. Sećala sam se kako sam prošla jednom njome po mesečini, kao između dva uspravna tamna zida iznad kojih je gore tiho teklo nebo i u njemu mesečev laki plovak čas naoko zaokretao, čas titrao u mestu; a pod vozom, možda na dohvat ruke, odblesci Nišave. Drugi put sam prošla kroz njeno predvorje peške i konjskim kolima, jutrom, i ponela s toga puta u sećanju više blesak belog oblutka, žubor osunčane reke nego konfiguraciju same klisure. Zato odlučim da je još jednom pređem vozom prema istoku pa da se posle istim putem vratim peške.

Vožnja vozom mi je i sad u oči bacala brzo, izlomljeno, sad rečno korito mutne, crvene Nišave, sad ogromnu beličastu stenu, kućicu na visoravni, komad neba, sad tunelske nedograđene otvore ili zid međunarodnog puta priljubljen uza stenu kao tek započeto saće. Jedva sam čekala da se skinem u Radovom Dolu s voza, pa da sve to razgledam stopu po stopu, da povežem pogledom tu sliku koju je voz svojom brzinom lomio. Moji slučajni saputnici, seljaci iz okoline, železničari, radnici na kamenolomu, živo su učestvovali u mojoj nameri da klisuru propešačim, radovali joj se i davali mi pouke.

— Najlepše čovek razgleda kad ide peške, veli jedan. Stane gde mu srce hoće

— Držite se uvek staze kraj koloseka, dodaje drugi.

Treći opominje:

— Kroz tunele idi sve uza stenu, može naići tresina.

Miner, radnik u tunelima novog puta, smeši se i hrabri me:

— Ne treba se bojati tunela. Ja ih već dve godine bušim. Uvek sam pod zemljom.

U Radovom Dolu, gde se prekidala klisura, napustila sam voz i pogledala široko i nestrpljivo oko sebe, željna lepote planina i reke koja ih je probijala. Posle svakih nekoliko metara okretala sam se za sobom i uvek videla novu sliku. Svaki čas je isečak neba nad klisurom bio drukčiji: sad romb, sad elipsa, sad trapez. Svakičas su se stene drukčije postavljale jedna prema drugoj i prema meni: jednom mi se čini da će mi se na glavu srušiti veliki kockast kamen odvojen jasno od gromade planinske pukotinom u kojoj već niče trava; drugi put kao da se planine sa suprotnih strana reke čelom bodu; treći put primiču jedna drugoj rame bliže nego dva čoveka u prijateljskom razgovoru. Isto takvo su mi čudo i lepotu pretstavljali radovi na putu koji se prosecao. Nisam znala šta bih pre gledala: samu klisuru, taj put koji je voda sebi vekovima vekova probijala ili drum što su ga ljudi usecali u stenama. Radnici su tih dana velikim delom bili povučeni sa ove izgradnje na neku drugu koju je trebalo hitno završiti, tako da su se radovi što su ih na neko vreme za sobom ostavili mogli slobodnije posmatrati. Mogla se videti svaka pojedinost, svaki, inače neuhvatljiv, pokret, kao na onim usporenim bioskopskim slikama gde trku gledate kako mili, lebdi. Ovde se na polupokretu zaustavio gvozdeni čekrk. Tamo je na gvozdenom užetu zaostao prazan vagonet u putu po kamen što se nalazio na drugoj obali. Na pokretnim drvenim mostovima u obliku nogara vide se hiljade ljudskih brzih stopa, jedne preko drugih. Onamo iz čamaca privezanih uz obalu izneto je veliko komađe kamena i složeno u podnožje budućeg puta. Pred otvorom jednog tunela desetak radnika je ostavilo svoje kante u jednu gomilu — kad se opet posle nedelje dana vrate na ovaj posao, žele da budu, kao i dosad, u istoj radnoj jedinici. U podnožju dveju vododerina kraj drugog tunela stavljene su velike daske i poduprte koljem i kamenjem, da nanos ne bi zatrpao put. Na izmaku Radovog Dola videlo se dvadesetak još zaposlenih ljudi, trebalo je, verovatno neke poslove dovesti do tačke na kojoj se mogu ma i privremeno prekinuti. Jedni su ulazili u tunel i kucali nešto po njima, drugi silazili do Nišave i otud unosili alatke u baraku dignutu na zaravni stene. Dvojica se pela uz lagane lestvice naslonjene uz padinu s koje se svaki čas otkotrljavale kamenice, pa su vrlo lako mogle i te lestve sobom povući. Neki su se prebacivali spoljnom stranom tunela, njegovom izbočinom s jednog dela puta na drugi, zacelo tu stena nije bila sva probušena. I sve se to činilo pod strašnom julskom priprekom, na kamenu koji se ni od jučeranje žege nije bio ohladio — a i sami hod u ovom kamenitom ugrejanom tesnacu bio je naporan.

Jedva oko polivine klisure, posle čas i po hoda sustignem, na strani kojom je išla pruga, još dva putnika, oca sa sinom. Zatekla sam ih gde posmatraju neku ogromnu drvenu bačvu koja je, ležeći pobočke, išla od podnožja strme vododerine prema Nišavi, provlačeći se ispod započetog puta. Otac je objašnjavao:

— Vidiš tako se grade svodovi pod putevima. Kad put bude gotov, kamen oko dasaka cementiran, one će se izvući i tim će kanalom posle teći nanos i voda u reku s planine, neće kvariti put.

Dečak je to i slušao i nije, pa primeti očevidno očaran u svakom pogledu tim građevinskim izumom:

— Partizani su se pod takvim svodovima mogli lepo sakrivati. A viđao sam u bioskopu, u njima su obično palili mine.

Otac nije bio zadovoljan što je dečak mislima bežao od njegove lekcije i ostade da ga kori, ali potom oni mene sustignu i tako smo kraj puta skoro uporedo prošli. Čovek je nastavnički glasno stalno nešto tumačio. Nije dao detetu, pa sad ni meni, da za svoj račun posmatramo. Možda je bio profesor geologije, jer je sinu više svraćao pažnju na rad vode, vetra, sunca, uopšte uticaj atmosfere na planinu, nego na radove koje su ljudi preduzimali. Dečaka su, međutim, baš ti radovi zanimali.

— Kako radnici mogu da idu onako uskom stazom, oče? Meni se čini da bi se otud i koza otisla.

Na to čovek stane da tumači kako je upravo ona staza bila nekad gorski potok, kako voda ne samo proseca bogaze, već buši u stenama tunele, tojest pećine.

— Znam ja to, nego se čudim kako se radnici ne otisnu? — nestrpljivo dečak ponovi pitanje, pa najednom skoči na drugo: Zašto li se prvo prokopava gornji deo tunela?

Pođem i ja za njegovim pogledom i zbilja: tunelska okna su još stajala visoko iznad nivoa puta. Kao da je i čovek tek sad bio primetio ovu pojedinost, zagleda se zamišljeno, pa zaobilazno reče kako je takav običaj kod prokopavanja tunela i užurbano uze da objašnjava nešto sasvim drugo; kako je moglo nići drvo nasred srede okomite stene, usamljena, zelena perjanica u celom tom kamenom kotlu. Govorio je o prašini koju vetrovi nanose, o zubima vremena koji i granit samelju u rodnu zemlju. Ali dečak je neprestano mislio o ljudima koji su preduzeli teške radove. Brinuo se za svaku pojedinost njihovog života.

— Odakle li radnici donose vodu? Ne mogu valjda žedni raditi.

Zaista još nijedan izvor nismo opazili u tom kraju inače punom bujnih voda. Tek iza treće zaokuke spazim kako su s visine od možda sto metara radnici uskim gvozdenim cevima, nastavljajući ih, doveli izvorsku vodu do obale kojom je išla pruga. Tu je stajao drveni most i spajao radilište sa ovom privremenom česmom. Dečak se prvi našao kod nje i navalio na vodu, očigledno više nego što mu je bilo potrebno, prosto zato što je prvi put pije s takvog izvora.

Tesnac klisure se polako širio. Ukaza se na samom vrhu planine i krov kuće. Dečak se obradova što vidi kuću i još više što je usamljena, ali otac je više verovao naučnim teorijama nego stvarnosti i reče kako u ovom kraju nema usamljenih domova, kako je s druge strane prevoja zacelo neka udolina i da to mora biti poslednja zgrada sela poniklog u toj udolini. To potvrdi opet teorijom:

— Ovde su sela ušorena, iako nije ravnica. To je zato što su veliki prostori goli, ova brda su kamenita i ljudi se zbijaju po uvalama gde nađu prvu plodnu zemlju.

Dečak se nekoliko puta osvrte na usamljenu kuću, baci nekoliko puta kamen u reku pa se sa ocem izgubi iza zaokuke. Opet sam neko vreme ostala sama da posmatram. Ovde se uz planinu pela sitna i gusta šuma. Mnogo drveće kome priroda nije odredila da bude vretenasto vetar je tako okresao, da su mu oko stabla ostale samo sitne grančice, kao zeleno paperje. Reka se ovde mnogo slobodnije pručila i gotovo se nije čula.

Ukaza se kamenolom kod Majdan—Petke. Bilo je podne i u senci vagona i odvaljenih stena spavali su radnici Jedan se ispružio, kao po klupi, po papučici teretnog vagona. U kamenom kršu, gde se inače uvek nešto lomi, puca i lupa, vladala je nečuvena tišina. Činilo se da i reka gazi zato na prstima, da ne bi probudila umorne ljude. Podalje od spavača, u dve-tri gomilice, još se razgovaralo.

— To nije pravedno! uzvikuje neko u jednoj gomilici.

— Bilo bi pravedno... čujem kako u drugoj neko tumači.

Večna tema našeg naroda i omladine, tema o pravdi, sreta čoveka u svakom razgovoru kad pođe kroz našu zemlju.

Ukraj česme tri-četiri školovanija omladinca se prepirala oko toga da li je petnaest hiljada dinara »nagomilavanje«.

— Čoveče, radniku je dozvoljeno da toliko uštedi! Čak mu se preporučuje da stavi na štednu knjižicu.

— Nemoj ti meni pričati! već po treći put odbija sagovornik. To je nagomilavanje.

Utom ponovo ugledam i svoje saputnike iz klisure. Stajali su pred nekom neobičnom građevinom, kao iz priče. Dosta laka kuća, spljoštena, a na njoj dva ogromna široka dimnjaka koji bi pristajali kući od pedeset spratova. Od brega do krova kuće ide dugačak čardak, drveni trem sa natstrešicom. A tremom ljudi u vagonetima dovoze kamen i sipaju u utrobu kuće. Dečak je zapanjeno gledao u tu zgradu trudeći se da joj pogodi namenu. Otac ga je pustio neko vreme da se čudi pa onda poče izdaleka i svečano, spreman da dugo govori:

— Viđao si po našim selima jame iskopane u zemlji koje se...

— Znam, krečane! preseče dečak ra dosno i nestrpljivo. I ovo je krečana?

— Moderna krečana »Partizanka«. Digli smo je 1947 godine...

Nije imao više kome govoriti. Dečak je već bio otrčao na breg, a zatim smo ga spazili gde uz radnike gura vagonet po drvenom čardaku.

— Ovde ima mnogo zanimljivih stvari, obrati se sad njegov otac meni. Na jednoj strani reke krečana »Partizanka«, a na drugoj manastir i ćelija svete Petke. Ako hoćete, pokazaću vam.

Meni se međutim hitalo do stanice svete Petke, da bih stigla pre voza i rastanemo se. Klisura se posle Majdan—Petke još više ublaži, nije više ličila na kanjon. Planine se razmakle postale kosije. Obradivo zemljište se u zelenim talasima pelo uz kamenitu visinu. Trava i sitan žbunj se peo lišajasto, po erozivnom zemljištu, čak do vrha. Korito Nišave, koje je ovde bilo mnogo bistrije, proširilo se kao da će uskoro ušće, puno jasno belog oblutka, u koji se zbog belina nije moglo dugo gledati. Na stanici je čekalo već nekoliko seoskih devojaka, nekoliko gimnazista možda petog razreda. Preslišavali su se kad će kome biti dozvoljeno da pođe na javne radove, kad će ko navršiti šesnaest godina. Jedan je tvrdio da će za pedeset godina zupčata železnica ići u ono selo što se ugnjezdilo u planinskom prevoju Zatim su se preslišavali koje su sve poznate klisure u svetu, od Đerdapske pa do kanjona američkih reka.

U vozu sam i ja nastavila da razmišljam o klisurama. U Sovjetskom Savezu zacelo se kao i kod nas kroz njih grade još pruge i putevi. Kako li je to po drugim klisurama sveta? Želela sam da zamislim o čemu li razgovara omladina bugarske, češka, rumunska kad se nađe zajedno, na zabavi ,putu, radovima? Da li raspravlja kao kod nas šta je pravedno, šta bi bilo pravedno? Da li prebrojava mesece do roka kada će poći na rad? Da li i tamo neko spori da je petnaest hiljada dinara »nagomilavanje«.

IV

Johan Volfgang Gete (Johann Wolfgang Goethe) rođen je 28 avgusta 1749 u Frankfurtu na Majni. Otac mu je poticao iz zanatliske porodice. Kraj sve svoje prozaičnosti, pokazivao je sklonosti za umetnost. Geteova mati poreklom iz patriciske porodice, bila je puna topline, fantazije, vedrine i aktivnosti.

U Geteovom vaspitanju delovao je racionalizam epohe prosvećenosti, ali i Rusoova ljubav prema prirodi i harmonični uzor antične umetnosti. Studirao je, po očevoj želji, pravo i bio uposlen kod suda u Vecelaru, odakle je, na poziv hercoga Karla Augusta, prešao na njegov dvor u Vajmaru, gde je bio pretsednik suda i ministar. U Vajmaru se sprijateljio sa Šilerom.

Geteove misli i stvaranja proističu iz doživljaja. Mnogi likovi žena iz njegovih dela potekli su iz njegovih susreta sa ženama i njegovih ljubavi prema njima: Lote u »Verteru«, Grethen u »Faustu«, Klarisa u »Egmongu«, Dorotea, i druge.

Puno životno osećanje omogućavalo je Geteu, i pored uskog i filistarskog morala tog doba, da nađe sebe. U »Rimskim elegijama« opisuje kako je, držeći draganu u zagrljaju, na njenim leđima skandirao takt svojih stihova. Njegovi odnosi sa Friderikom Brion u Sesenhajmu, Lili Šeneman u Frankfurtu, Minom Herclib ili Šarlotom fon Štajn dali su materijala ogovaranjima i klevetanjima. Naročito je Geteu upisivano u greh što je visoko obrazovanu, tanano osećajnu, oduševljeno zaljubljenu baronicu istisnula jedna obična devojka iz fabrike«, Tom »devojkom iz fabrike«, Kristianom Vulpius, svojom saputnicom kroz mnoge godine, koju više društvo nije htelo da primi, oženio se Gete prkoseći svojoj okolini.

Pored svojih pesničkih dela, Gete se bavio i teoretskim, prirodno-naučnim i praktičnim studijama iz raznih oblasti: zanimao se geologijom u cilju ponovnog otvaranja rudnika u Ilmenau. Proučavao je uporednu anatomiju radi predavanja na slikarskoj akademiji. Interesovao se za botaničke studije, poljoprivredu, za probleme navodnjavanja, optiku i nauku o bojama. Tu su se njegovi kvaliteti sastojali u opisivanju prirodnih fenomena u meteorologiji i mineralogiji. Podnosi izveštaje o kamenju na koje nailazi u svojim putovanjima. Piše o nauci o vremenu. Zanima se morfologijom, 1780 godine nalazi intermaksilarnu kost.

On je slikar, naučnik, i prevodi sa mnogih jezika.

U mnogom pogledu Gete se može uporediti sa velikim umetnicima Renesansa. Mnogostruka interesovanja, neumorna težnja za istinom i lepotom, duboka povezanost sa prirodom, čine ga istovremeno umetnikom i istraživačem, naučnikom i pesnikom, i daju mu skoro enciklopedističku svest o svetu. A i unutarnju sklonost ka izbalansiranosti Antike, gotovost da u svim kritičkim saznanjima stanja jasno i vedro gleda unapred i da život usavrši kao umetničko delo.

U čemu se sastojala Geteova umetnička snaga? Gde je ležala tajna savršenstva njegovog pesništva? Gete je bio pun životne radosti, pun osećajnog učešća u svem ljudskom. Pesnik, kaže Gete, treba samo da peva o onome što [illegible] što voli. »Šta umetnik nije voleo, ne voli, ne treba ni da opisuje, ne može da opisuje«.

Plastična snaga uobličavanja, obilje fantazije, mnogostranost osećanja široke tonske lestvice prirodnih doživljaja, daju njegovoj lirici jedinstvenu zrelinu i lepotu. A pre svega duboka težnja za znanjem i istinom: u mnogostrukosti pojava upoznati zakonito. Ne izmišljeni već stvarni svet opisuje i slika pesnik, koji je »rođen da gleda i stvoren da vidi«.

Gete daje definiciju književničke funkcije: »šta je na početku i kraju svakog pisanja: reprodukcija sveta oko mene kroz unutarnji svet, koji sve grabi, povezuje, prerađuje, gnječi i u vlastitom maniru opet uspostavlja...«

Gete je umro 22 marta 1832. Na njega se mogu primeniti reči iz drugog dela »Fausta«: »Tragovi mojih zemaljskih dana neće propasti u eonima...«

Marks ubraja Eshila, Šekspira i Getea u velike pesnike sveta njemu najbliže. To je priznanje umetniku Geteu, koga je njegov genij, i pored raskola i granica, koje su mu postavljali doba, sredina i vlastita duša, digao iznad sebe i učinio pesnikom čovečanstva.

Priredbe Umetničkog ansambla Jugoslovenske armije

U vremenu od 3 do 13 avgusta održano je na beogradskoj letnjoj pozornici u Topčideru niz priredbi Umetničkog ansambla Jugoslovenske armije. Pored koncerata Simfonijskog orkestra, muškog i mešovitog hora, priređene su i dvije večeri narodnih igara iz raznih krajeva naše zemlje. Celovit utisak koji se može dobiti sa ovih koncerata na letnjoj pozornici govori o tome da je Umetnički ansambl Jugoslovenske armije u svome razvoju postigao ogroman napredak i da se pojedine grupe u njemu mogu porediti i sa najboljim reproduktivnim telima istog karaktera u zemlji.

Stvaranju ovog ansambla i njegovom postepenom formiranju do oblika i delokruga rada kojega danas ima, prethodio je niz prelaznih faza razvoja. Još u toku Narodnooslobodilačke borbe, uz inicijativu i rukovodstvo Partije, kulturno-umetnički rad u Armiji se intenzivno razvijao. Problem stvaranja reprezentativnijih reproduktivnih tela (horova, orkestara i sl.) bio je prilično ozbiljan i težak. Intenzivni rad na polju kulturnog i umetničkog uzdizanja boraca u oslobodilačkoj vojsci urodio je bogatim plodom: među mnogobrojnim kulturno-umetničkim grupama koje se formiraju pri vojnim jedinicama ističu se već dosta zreli ansambli kao što su: Hor narodnog oslobođenja Dalmacije, Partizanski hor »Srećko Kosovel« iz Slovenačkog Primorja, ekipe Prve i Šeste proleterske divizije i drugi ansambli koji su poslužili kao osnova za formiranje centralnog reprezentativnog hora Jugoslovenske armije. Hor CDJA formiran je još 1946 godine (prvi dirigent hora bio je Rupnik, koji je učestvovao u formiranju i prvom spremanju hora) a zatim je osnovan simfoniski orkestar, sastavljen većinom od muzičara-pripadnika Jugoslovenske armije. U toku 1946 i 1947 hor i orkestar, koji su kao samostalna tela delali pri Centralnom domu Jugoslovenske armije, istupaju kao reprezentativna armijska muzička tela priređujući koncerte u Zagrebu, Ljubljani, Novom Sadu i Subotici.

Od 1948 god., hor (muški i mešoviti), simfonijski orkestar i ansambl narodnih igara su tri umetnička kolektiva iz kojih je sastavljen Umetnički ansambl Jugoslovenske armije. Sa ciljem da doprinese umetničkom razvoju uopšte i posebno da pripadnicima Armije pruži umetnička ostvarenja koja mogu zadovoljiti zahteve njenog najšireg broja, Umetnički ansambl Jugoslovenske armije teži, kako u izboru repertoara tako i u načinu interpretacije, ostvarenjima novog, naprednog, socijalističkog duha u umetnosti, kako produktivnoj tako i reproduktivnoj. Nastojeći da u svome članstvu izgradi lik novog narodnog umetnika — pripadnika Armije, intenzivan ideološko-politički rad doprinosi sa svoje strane uzdizanju pripadnika Ansambla, razvija u njima pošten odnos prema umetnosti i pruža im mogućnosti da do detalja shvate i prime umetnička dela koja reprodukuju. S druge strane, stručni rad teče paralelno. Pored stručne nastave u okviru Ansambla, na kojoj su angažovani i profesori Muzičke akademije, mnogi članovi hora i orkestra pohađaju muzičke škole i Muzičku akademiju. Tako postoje svi uslovi da se svaki pojedinac razvija prema svojim sposobnostima.

Nedavno održani koncerti Umetničkog ansambla na letnoj pozornici u Topčideru pokazali su rezultate dosadašnjeg rada. Već prvi koncert na kome je Simfonijski orkestar pod rukovodstvom Karela Bača izveo II simfoniju od Muradelija i klavirski koncert u be-molu od Čajkovskog, uz sudelovanje pijaniste Zdenka Marasovića, pokazao je veliki napredak ovoga orkestra u poređenju sa njegovim ranijim nastupima na Kalemegdanskoj letnjoj pozornici, što je rezultat zalaganja i težnje za stručnim usavršavanjem svakog pojedinca a napose dirigenta majora Bača, koji je od početka rada orkestra pa do danas uložio mnogo truda da od muzičara nepripravnih za orkestarsko sviranje stvori jedan solidan orkestar, koji je danas u mogućnosti da izvodi i teža i ozbiljnija orkestarska dela.

Hor Umetničkog ansambla J. A. pokazao je na koncertu 7 augusta još jedan put svoje kvalitete. Obiman program, a naročito izvođenje kompozicija za muški hor, pokazao je već zrelo, jedinstveno i upevano telo, koje može da savlada i najteže horske partiture. Mladi i talentovani dirigent S. Krstić ostvario je toga večera zrele interpretacije većeg broja kompozicija domaćih autora, ma da program izveden pod vedrim nebom nije mogao dati onu zvučnu sliku, koju hor može ostvariti u koncertnoj sali.

Na zajedničkom koncertu hora i orkestra izvedene su, pod rukovodstvom Emila Koseta, pored »Dramatske uvertire« od Berse i svite iz baleta »Romeo i Julija« od Prokofjeva i tri kantate savremenih domaćih autora: »Mrtvi proleteri« od Rupnika, »Omladinska pruga« od Pomikala i »Borbena kantata« od Koseta. U svome nastojanju da se pretežno izvode i obrađuju ona dela koja svojom sadržinom evociraju borbene i herojske tradicije naših naroda, posebno iz Narodnooslobodilačke borbe, kao i ona koja izražavaju napore i postignuća naših naroda na izvršenju Titove Petoletke i izgradnji socijalističke domovine, rukovodstvo Ansambla ima pred sobom još jedan priličan problem: potrebno je sugerirati domaćim kompozitorima stvaranje novih raznovrsnih dela ovoga karaktera koja bi i po svojim kvalitetima zadovoljila potrebu ostvarenja ovih zamisli. Time će zaista biti ostvaren cilj Ansambla da armijskom sastavu pruži i sa svoje strane doprinos u razvijanju onih svojstava, koja ga čine borbenim i spremnim na samopregor, koja jačaju bezrezervno drugarstvo i neograničenu ljubav prema svom najvišem rukovodstvu, svom voljenom Vrhovnom komandantu i svojoj socijalističkoj domovini.

Posebnu pažnju privukle su na sebe dve »Večeri narodnih igara«, na kojima je uz pratnju simfoniskog orkestra nastupao Ansambl narodnih igara. Rad Umetničkog ansambla J. A. na ostvarenju i razvoju narodnog baleta bazira na stilizovanju originalnih elemenata narodnih igara, postavljenih na muziku domaćih kompozitora koja obrađuje narodne pesme i igre. U nizu igara iz raznih krajeva naše zemlje treba istaknuti »Komitsku igru« u koreografiji Mire Sanjine, po originalnim elementima i ritmu iz okolice Štipa, zatim »Simfonisko kolo« na muziku Gotovca i »Bunjevke« u koreografiji Marine Olenjine, koja u Ansamblu, pored obimnog koreografskog rada deluje i kao pedagog. Postavljanje ovih igara, čija tehnika izvođenja bazira na igračkoj tehnici klasičnog baleta, omogućila je Ansamblu da i pored nedostataka kadrova za balet, ovog proleća realizuje jedan baletski koncert u Narodnom pozorištu. Izvedeni fragmenti iz baleta »Romeo i Julija« od Prokofjeva i koreografija ruske bajke Besmrtni Kaščej na muziku simfoniske poeme »Noć na golom brdu« od Musorgskog, pokazali su disciplinovan i uvežban igrački ansambl.

Jedna značajna crta koja karakteriše rad Umetničkog ansambla jeste pružanje mogućnosti mladim muzičkim kadrovima da delaju u okviru njihovog rada. Tako na primer pored pomenutih mladih dirigenata Krstića i Koseta ,nedavno je, za Ansambl narodnih igara, student kompozicije Aleksandar Obradović napisao muziku za jedan narodni balet, koji će biti izveden sa koreografskom postavom Marine Olenjine. Veliki uspeh u širenju muzičke kulture Ansambl je postigao i u davanju večeri pojedinih kompozitora u Centralnom domu J. A. Tako su održane večeri posvećene Mokranjcu, Čajkovskom, Šubertu i drugim značajnim kompozitorima, uz kraća objašnjenja. Bilo bi poželjno da se to praktikuje preko raznih matineja ili večeri i za širu javnost, kako kroz istupanja Umetničkog ansambla J. A. tako i drugih muzičkih tela.

Sprovodeći u delo jedan od osnovnih zadataka koji ima pred sobom, zadatak da reprezentuje Armiju u našoj zemlji i širi muzičku kulturu, Umetnički ansambl J. A. krenuo je na četrdesetodnevnu turneju po Jugoslaviji. Ansambl će dati koncerte u Zagrebu, Ljubljani, Puli, Rijeci, Sušaku, Splitu, Karlovcu, Varaždinu, Mariboru a prema mogućnostima daće i priredbe za graditelje Autoputa.

B. A.

Jedan koncert naše omladine

U dvorani Kolarčevog univerziteta održan je 18 avgusta koncert mladih umjetnika, članova delegacije Narodne omladine Jugoslavije za Međunarodni omladinski festival u Budimpešti. Kao što je poznato, naša omladinska delegacija bila je u posljednjem momentu na grub i nekulturan način spriječena od mađarskih informbiroovaca (naravno po diktatu njihovih naredbodavaca iz Moskve) da sudjeluje na ovoj velikoj manifestaciji napredne omladine svijeta.

Na koncertu su nastupili omladinci pjevači Ana Lipča iz Skoplja, Jeronim Žunec i Vladimir Ruždjak iz Zagreba, Zorica Filipović iz Beograda, Rudolf France iz Ljubljane; pianisti: Zdenko Marasović iz Beograda, Darko Lukić iz Zagreba; violinisti: Igor Ozini iz Ljubljane, Josip Klima iz Zagreba; klarinetist Ernest Aćhum iz Beograda. Oni su izveli program koji je djelom spremljen za takmičenje na festivalu a dijelom za koncertne priredbe naše delegacije u okviru festivala. Taj program sadržava istaknuta djela klasične i savremene solističke literature, a postavlja visoke zahtjeve na izvođače u tehničkom i umjetničkom pogledu. Naši mladi reproduktivni umjetnici pokazali su izvođenjem programa visok umjetnički nivo koji je rezultat njihovog solidnog i ozbiljnog studija i razvoja njihovog talenta.

Iako je veći dio izvođača poznat po svojim nastupima na omladinskim priredbama, festivalima i inače, ipak nas ugodno iznenađuje i raduje njihov umjetnički napredak. U nekim od njih vidimo već gotovo zrele umjetnike, koji su svijesno prišli svom zadatku i pojedinim problemima već suvereno vladaju (n. pr. pianist Darko Lukić, pjevači Zorica Filipović, Jeronim Žunec, violinista Josip Klima i drugi).

Osim solista nastupila je i naša najbolja grupa narodnih igara i pjesama, grupa »Jože Vlahovića« (rukovodilac Zvonko Ljevaković) iz Zagreba. Ta grupa je pokazala svoj napredak u savlađivanju autentičnog oblika narodnih igara.

Podli postupak mađarskih informbiroovaca prema našoj omladini ogorčio je svakog, naročito one koji poznaju visoki nivo umjetničkog rada naše omladine, koja je mogla pred naprednom omladinom čitavog svijeta pokazati rezultate svojih kulturnih nastojanja. Gledajući i slušajući omladince na ovom koncertu postalo nam je još jasnije da su se informbiroovski lažovi i klevetnici plašili i samog umjetničkog nastupa članova naše delegacije, jer bi i samo taj nastup bio udarac po njihovim lažima i klevetama. Zar je tako visoki nivo kulturnog i umjetničkog rada omladine moguć u jednoj do nedavno zaostaloj zemlji — kad ona ne bi izgrađivala socijalizam? Samo u zemlji socijalizma može se posvećivati toliko pažnje kulturnom uzdizanju omladine, mogu se postići takvi rezultati i uspjesi, kakve je postigla i pokazala do sada omladina Jugoslavije.

No razbijači jedinstva omladine svijeta neće uspjeti u svojoj prljavoj kontrarevolucionarnoj raboti. Mase napredne omladine neće poći njihovim putem. A pravi put k jedinstvu omladine pokazuje Narodna omladina Jugoslavije koja je i na ovoj priredbi kroz mali isječak iz svog kulturnog rada pokazala svoju svijest i zrelost, kao što je pokazivala i pokazuje na svakom koraku od Omladinske pruge do Autoputa, od Novog Beograda do rekorda omladinske brigade rudara Ilije Grgića.

N. H.

NARODNO POZORIŠTE IZ VRŠCA GOSTUJE PO BANATSKIM SELIMA

Po završetku ovogodišnje sezone, na inicijativu članova sindikalne podružnice, Narodno pozorište iz Vršca, koje je postiglo veliki uspeh na festivalu profesionalnih pozorišta u Subotici, organizovalo je turneju po okolnim selima. Pozorišni komadi sa tematikom iz života kolhoznika nailaze na lep prijem, naročito kod zadrugara.

BIBLIOGRAFIJA

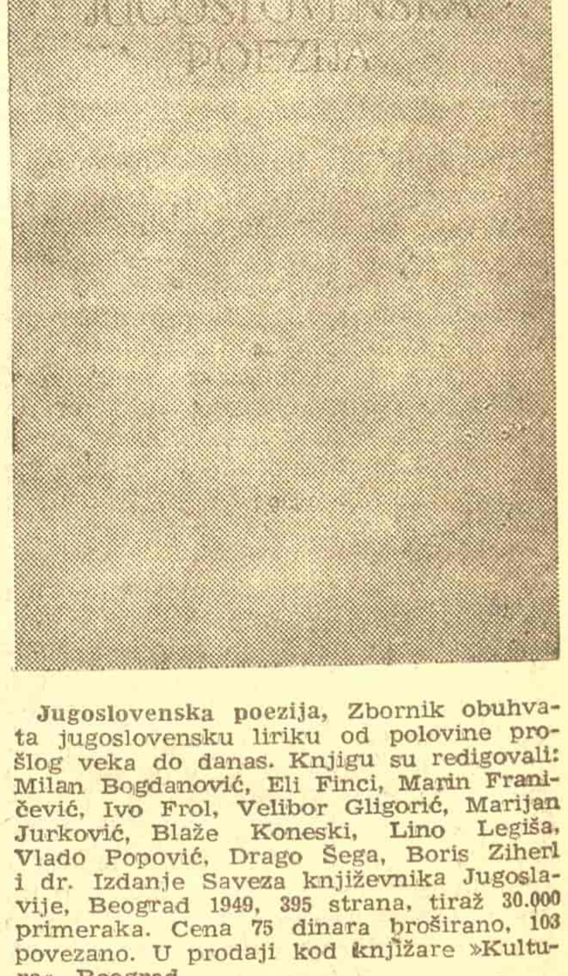

Jugoslovenska poezija, Zbornik obuhvata jugoslovensku liriku od polovine prošlog veka do danas. Knjigu su redigovali: Milan Bogdanović, Eli Finci, Marin Franičević, Ivo Frol, Velibor Gligorić, Marijan Jurković, Blaže Koneski, Lino Legiša, Vlado Popović, Drago Šega, Boris Ziherl i dr. Izdanje Saveza književnika Jugoslavije, Beograd 1949, 395 strana, tiraž 30.000 primeraka. Cena 75 dinara broširano, 103 povezano. U prodaji kod knjižare »Kultura«, Beograd.

Ivan Novikov: **Puškin u Mihajlovskom.** Romansirana biografija A. S. Puškina. Preveo Roman Šovari. Stihove u tekstu preveo Gustav Krklec. Izdanje »Matice hrvatske«, Zagreb, 1949, latinicom, 343 strane. Cena 117 dinara.

Ivanka Vujčić-Laszowski: **Spašeno svijetlo**, pozorišni komad. »Pionirsko kazalište«, kolo I, svezak 3, izdanje »Novog pokolenja«, Zagreb, 1949 godine, 169 strana, cena 22 dinara.

Ranko Marinković: **Oko božje.** »Biblioteka izabranih pripovijetki«, izdanje »Novog pokolenja«, Zagreb, 1949 godine, 33 strane, cena 6,50 dinara.

Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE

Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara

Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara

Rukopisi se ne vraćaju.

Broj čekovnog računa 1—9060378

Poštanski fah 317

Ljubica Sokić: Crtež

U Beogradu je počeo sa radom drugi kurs za pozorišne reditelje

Posle iskustva i dobrih rezultata koje je pokazao prvi kurs za pozorišne reditelje, održan u zimu 1948/49 godine, Ministarstvo prosvete NR Srbije organizovalo je i drugi rediteljski kurs u Beogradu. Kurs je počeo s radom 20 avgusta. I ovaj drugi kurs za reditelje, kao i prvi, vezan je u prvom redu za sasvim praktičan deo rada. Naime, kursisti će prisustvovati svim probama Sterijine komedije »Laža i paralaža«, koju sprema Narodno pozorište u Beogradu u režiji Dr Huga Klajna. Pored ovog praktičnog dela kursa, kursisti će imati i popodnevnu nastavu iz teorije režije, obrade uloge i recitacije, istorije jugoslovenske i svetske drame i pozorišta, šminke, istorije kostima, scenografije i scenske muzike. Uz to, posetiocima kursa držaće se predavanje iz dijalektičkog i istoriskog materijalizma. Predavači na kursu su Dr Hugo Klajn, Raša Plaović, Stanislav Bajić, Milica Babić-Jovanović i drugi. Na kursu se nalazi četrnaest mladih reditelja iz pozorišta NR Srbije: Novog Sada, Kragujevca, Subotice, Niša, Šapca, Titovih Užica, Prištine, Zaječara, Čačka, Vršca, Pirota i Zrenjanina.

Slične kurseve organizovaće Ministarstvo prosvete NR Srbije, u zajednici sa Savezom kulturno-prosvetnih društava ,u nekim pozorištima u unutrašnjosti za reditelje amaterskih pozorišta.

Na taj način rešava se, koliko god je to moguće, problem rediteljskih kadrova za pozorišta u unutrašnjosti.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Dečanska 31.